

UiT Norges arktiske universitet

Fakultetet for humaniora, sosiologi og lærerutdanning

«Æ like å spille volleyball på stranda, men æ vil ikke kalle det friluftsliv»

En kvalitativ studie av hva friluftsliv betyr for ungdommer

Marja Villa

Masteroppgave i sosiologi, 3981, mai 2024

Veileder: Sissel H. Eriksen

Sammendrag

Formålet med denne masteroppgaven har vært å finne ut hva friluftsliv betyr for ungdommer. Forskningens empiriske grunnlag hviler på fire fokusgruppeintervjuer med totalt 16 ungdommer under videregående utdanning.

Begrepet friluftsliv er noe som har endret seg gjennom tiden. Eldre definisjoner ekskluderer utendørsaktiviteter som er forbundet med stor grad av tilrettelegging, som for eksempel motorsport og idrett, mens nyere definisjoner godtar «opphold i naturen» som friluftsliv. Resultatet av denne undersøkelsen kan tyde på at ungdommer har ulike definisjoner når det kommer til hva de anser som friluftsliv. I tillegg opplever de økonomiske utfordringer og økt tidsbruk til skolearbeid som barrierer som hindrer dem i å delta mer aktivt innenfor friluftsliv. Det framkommer ikke at gutter er mer aktive enn jenter, men i stedet viser intervjuene at det er noen forskjeller i interesser mellom jentene og guttene når de snakker om friluftsliv. Når det gjelder forskjeller på bakgrunn av etnisitet ser vi i dette utvalget at jenter med innvandrerbakgrunn blir mer aktive innenfor friluftsliv etter hvert som de blir eldre, mens det motsatte skjedde hos ungdommer uten innvandrerbakgrunn. Nedgangen i friluftslivsaktiviteter blant ungdommer uten innvandrerbakgrunn tolkes i denne oppgaven som et tegn på ungdommers frigjøring fra foreldre. Alt i alt har ungdommene positive holdninger til norsk natur og friluftsliv.

Forord

Da jeg flyttet tilbake til Norge i 2018 var det ikke Lektor jeg hadde tenkt å bli. Ett år senere var det likevel lektorstudiet jeg begynte på – og jeg angreer ikke!

Jeg ønsker å takke alle 16 informanter som stilte til intervju, samt lærerne som hjalp meg i rekrutteringsfasen. Dere har gjort det mulig for meg å skrive denne masteroppgaven.

Tusen takk til veileder Sissel H. Eriksen for den uvurderlige støtten og kunnskapen du har bidratt med fra første stund. Du har inspirert og motivert meg gjennom hele arbeidet.

Sist, men ikke minst, tusen takk til min familie: foreldre og søsken, mann og barn. Takk for støtten, tålmodigheten, gode råd og barnevakt. Det hadde vært umulig uten dere. Tusen takk!

Tromsø, 14. mai 2024

Marja Villa

Johanna, Elizabeth og Adeline

«I den øde Sæterstue

Al min rige Fangst jeg sanker;

Der er Krak og der er Grue,

Friluftsliv for mine Tanker.»

(«Paa Vidderne» av Ibsen, linje 226-229)

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Friluftsliv som tema for forskning	4
1.2	Begrepet friluftsliv	5
1.3	Friluftslivets egenart.....	6
1.4	Friluftsliv og myndighetenes overordnede målsetning	7
2	Tidligere forskning på friluftsliv	9
3	Teoretisk forankring	17
4	Metode.....	23
4.1	Forskningsdesign.....	23
4.2	Fokusgrupper.....	23
4.3	Utvalgsstrategi.....	24
4.3.1	Presentasjon av informanter	25
4.3.2	Gjennomføring av intervju	26
4.4	Analyseprosessen	29
4.5	Forskningskvalitet	30
4.5.1	Pålitelighet (Reliabilitet)	30
4.5.2	Gyldighet (Validitet)	31
4.5.3	Generalisering	32
4.6	Forskningsetikk	33
5	Empiri og analyse.....	35
5.1	Tilrettelegging for friluftsliv	36
5.2	«Friluftslivet mitt e ganske fint» - Fellesskap som mål med friluftsliv	42
5.3	Glede og begrensninger i friluftslivet.....	45
5.4	Friluftsliv: Når pengene rår	49
5.4.1	Låneutstyr: «Når du blir eldre så tenke du litt annerledes».....	49
5.4.2	Eget utstyr	51

5.4.3	En annerledes oppvekst.....	52
5.5	Friluftsliv: En arena for motstand og frigjøring	53
6	Diskusjon og konklusjon.....	57
6.1	«æ e et mer friere menneske»: Når alderen øker og friluftslivsaktiviteten synker ..	57
6.2	Etnisitet.....	58
6.3	Kjønn: Jenters kos og gutters mål	59
6.4	Låneutstyr: «Æ trur ikke æ kunne brydd mæ nåkka mindre om ka folk mene»	60
6.5	Et utvidet friluftslivbegrep?	62
	Referanseliste	68
	Vedlegg	74
	Vedlegg 1 Informasjonsskriv	74
	Vedlegg 2 Samtykkeerklæring	78
	Vedlegg 3 Intervjuguide.....	79
	Vedlegg 4 Intervjuguide.....	80
	Vedlegg 5 Godkjent av Sikt	81

1 Innledning

Norge er et land med utrolig variert og vakker natur, med fjell, fjorder, skoger og kystlinjer som strekker seg over lange avstander. Denne nærheten til naturen gir nordmenn en unik mulighet til å utforske og nyte det naturlige miljøet. Friluftsliv har dype røtter i norsk kultur og historie. Gjennom generasjoner har nordmenn dyrket en sterk tilknytning til naturen, og friluftsliv har vært en viktig del av folks livsutfoldelse og tradisjoner. Vi kan finne bevis på naturens innflytelse i dikt som «Paa Vidderne» fra 1860 av Henrik Ibsen. Breivik (1978) omtaler Ibsens bruk av ordet «friluftsliv» som en av de første i skriftlig form. Diktets rike naturbeskrivelser «overtaler» leseren til å velge skogen og vidda framfor bygdas mas og jag.

Men det er ikke alle i dagens Norge som bare kan pakke sekken, ta fram spaserstokken og vandre til en «øde Sæterstue» for å samle tankene, slik diktets 'jeg' gjør. Resultater fra Levekårsundersøkelsen 2023 (se vedlegg 6; Statistisk sentralbyrå, 2022) viser at majoriteten av befolkningen i Norge lever i områder med natur- og grøntarealer. Likevel rapporterer mellom 15% og 35% av befolkningen at de ikke har tilgang på natur- og grønt-, samt rekreasjonsområder. Dette utgjør en stor del av landets befolkning og vil kunne påvirke barns oppvekst og dermed livskvalitet. Helseulikhetsforskning viser at sosiale faktorer kan påvirke helsa (Øversveen & Rydland, 2021, s. 17-18). Aktivt bruk av naturen og god helse går ofte hand i hand, og siden bosted har betydning for hvor tilgjengelig friluftsliv er, vil det dermed også ha en betydning for menneskers helse og oppvekst. Barn som vokser opp i lavinntektsfamilier, uten gode utearealer der de kan holde på med friluftsliv, vil ikke ha de samme mulighetene til å drive med friluftsliv, og dermed ikke de samme mulighetene til å utvikle friluftslivsferdigheter som andre barn. Dette kan senere føre til en synlig ulikhet når de begynner på skolen.

I klasserommet finner man elever med forskjellige bakgrunner og dermed forskjellige forutsetninger. Hvilke aktiviteter elever interesserer seg for når det gjelder friluftsliv kan være avhengig av hvilke aktiviteter de ble introduserte for i oppveksten gjennom primærsosialiseringen. Skolen omtales ofte som en arena der sosial ulikhet utjevnes. Samtidig vet vi også at utdanningssystemet kan være en bidragsyter når det gjelder reproduksjon av sosial ulikhet. Skolen som institusjon kan skape vinnere og tapere, også innenfor friluftslivsaktiviteter.

I denne studien intervjuet jeg elever under videregående opplæring for å undersøke hvordan de har benyttet, og benytter seg av friluftsliv i dag. Jeg så på hva elevene selv beskrev som friluftsliv. I tillegg undersøkte jeg om det var noe som lå til hinder for en større friluftslivsdeltagelse.

Innenfor offentlig politikk kan man se en interesse for friluftsliv: «Friluftsliv kan utøves av alle, uansett bosted og nesten uavhengig av fysisk form, bevegelighet og kunnskap. Gjennom allemannsretten har alle rett til å ferdes fritt i utmark, uten å måtte betale for det. Dette er selve grunnforutsetningen for det norske friluftslivet. I tillegg krever mange friluftslivsaktiviteter lite eller ingenting av spesielt utstyr eller økonomiske ressurser. Alle kan ta en tur i den lokale parken og grøntområder i nærmiljøet» (Meld. St. 18 (2015-2016) s. 10). Ovenfor viste jeg til statistikk fra Statistisk sentralbyrå [SSB] som peker på at en del av Norges befolkning lever i områder der de ikke har tilgang til trygge rekreasjonsområder eller nærturområder. Stortingsmeldingen (Meld. St. 18) tar dermed for gitt at alle har tilgang til friluftsliv, blant annet på grunn av «Friluftsløven» som tillater både nordmenn og utenlandske borgere fri tilgang på naturen, uansett eierskap. Friluftsløvens formålsparagraf beskriver friluftslivsaktivitet som helsefremmede og trivselskapende: «Formålet med denne loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre almenhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes» (Friluftsløven, 1957, tilføyelse av paragraf i 1996, Lovdata).

Vi vet at aktiv bruk av natur og friluftsliv er viktig for både psykisk og somatisk helse, og opplæring i, og bruk av friluftsliv er derfor planfestet i både barnehagers rammeplaner (Kunnskapsdepartementet, 2017) samt LK20 (Utdanningsdirektoratet, 2020). Fysisk aktivitet er viktig for folkehelsen, og tilrettelegging for det i byplanlegging av nærmiljø kan bidra til en større deltagelse.

Ved å gjennomføre dette prosjektet ønsker jeg å tilegne meg et bedre innblikk i hva friluftsliv betyr for ungdommer. I tillegg ønsker jeg å undersøke om det er forskjeller mellom kjønn eller grupper, og om forskjellene i så fall har noen betydning for ungdommene. Med dette som bakgrunn formulerte jeg problemstillingen: «**Hva betyr friluftsliv for ungdommer?**». «Bety» må her forstås som et definisjonsspørsmål **og** som «verdien» av friluftsliv.

Ved å bruke habitusbegrepet skal jeg se om det er mulig å finne sammenhenger mellom primærsosialisering og friluftslivsaktiviteter.

Forskningsspørsmål:

1. Hva inngår i begrepet friluftsliv?
2. Finnes det barrierer som kan hindre ungdommer fra å delta i friluftsliv?
3. Hvilke holdninger har ungdommer til friluftsliv?
4. Er kjønn og etnisitet av betydning når det gjelder ungdommers deltagelse i friluftslivsaktiviteter?

Ved å stille det første spørsmålet ønsker jeg å finne ut hva ungdommene selv definerer som friluftsliv. Denne ideen fikk jeg etter hvert som jeg begynte å lese om tema og raskt forstod at det ikke ligger én definisjon til grunn, men mange. Uten en begrepsdefinisjon vil det være vanskelig å vite hvorfor informantene inkluderer eller ekskluderer enkelte aspekter ved friluftsliv.

Når det gjelder det andre spørsmålet om barrierer for deltagelse, har det rot i tidligere forskning (se kap. 2), som peker på at ungdommer opplever en sterk nedgang i generell fysisk aktivitet når de er i 15-årsalderen. Dette inkluderer også friluftslivsaktivitet. Forskningen belyser ikke *hvorfor* denne endringen i aktivitet skjer. Hvis man vet hvorfor nedgangen skjer, kan man kanskje bidra til å motvirke den. Dette er sosiologisk og samfunnsmedisinsk interessant.

Det tredje spørsmålet, som omhandler holdninger til friluftsliv, bygger noe på det forrige spørsmålet. Her undres jeg over om hvorvidt holdninger endrer seg og om de kan påvirke graden av friluftslivsaktivitet etter hvert som ungdommene blir eldre. Selv om forskningsspørsmål 2 og 3 bygger noe på hverandre, valgte jeg å beholde begge. Årsaken var at spørsmålene ledet til forskjellige svar.

Det siste spørsmålet om kjønn og etnisitet har også rot i tidligere forskning. Forskning viser at jenter er mindre aktive innenfor friluftsliv enn gutter. I tillegg er ungdom med innvandrerbakgrunn enten ekskludert i forskningen eller forsket på som en egen gruppe. Fokusgruppene i denne studien er derfor delt i rene gutte- og jentegrupper for å lettere kunne se forskjeller i kjønn. I tillegg består den ene jentegruppen av ungdommer med innvandrerbakgrunn.

1.1 Friluftsliv som tema for forskning

Da jeg skulle bestemme meg for valg av tema var det mange interessante ideer jeg måtte forkaste før jeg bestemte meg for å skrive om ungdommer og friluftsliv. Jeg var innom mange mulige vinklinger, men til sist bestemte jeg meg for å undersøke hva friluftsliv betyr for ungdommer.

Allerede tidlig i studieløpet visste jeg at jeg interesserte meg for ulikhetsforskning. Som lektorstudent møter man først dagens skole gjennom teoribøkene. Bøkene beskriver arbeidet i skolen som utfordringer, men har samtidig ofte et svar på hvordan hvert et problem kan løses. Gjennom praksis fikk jeg se skolen og elevene på nærmere hold, men fikk likevel ikke et godt innblikk i elevenes livsverdener. Forståelig nok ønsket elevene å verne om privatlivet og ga meg derfor begrenset informasjon i den korte tiden jeg var i praksis.

Til slutt var det gjennom rollen som forelder, med egne barn i barnehage og skole, som skulle ha størst betydning for egen forståelse av ulikheter og friluftsliv. Disse forskjellene kom til syne i mange situasjoner, men det var gjennom friluftslivsaktiviteter at de var mest markante.

Jeg har selv gått i norsk barnehage og skole og har derfor opplevd lek i forskjellig vær, hele året gjennom hele oppveksten. Derimot var mine egne barn født i utlandet og begynte ikke i norsk barnehage før de nærmet seg skolealder. Ubevisst har jeg tatt for gitt at alle *bare vet* hvordan man går i fjellet eller fjæra. Jeg erfarte fort at dette var aktiviteter man, ikke bare måtte *lære å mestere*, men også *lære å like*.

Akkurat som skolefaglig suksess kan måles, kan friluftslivssuksess måles. Uoffisielt, vel og merke. Standardene de måles etter er selvfølgelig noe annerledes enn skolefaglige måloppnåelser og består i hovedsak av (1), evnen til å mestere gitt utendørsaktivitet og (2),

hvilket utstyr man har i besittelse. Ofte må man være i besittelse av egnet utstyr for å tilegne seg de riktige ferdighetene.

Da jeg var i studentpraksis i ungdomskolen skulle flere av klassene på snøhuletur. Snøhuleturen var en overnattingstur ute i snøhuler som elevene skulle grave ut selv. Turen krevde nøye planlegging både fra lærere og foreldrenes side. Elevene skulle møte på morgenen og ta bussen ut av byen. Så skulle de gå på ski noen kilometer før de grov snøhuler til overnatting. I dette tilfellet stilte skolen med telt i tilfelle snøen ikke var egnet for snøhuler. Skolen stilte også med noen pulker og noen spader til graving. Elevene fikk en liste med utstyr de måtte stille med: sovepose og underlag beregnet på årstiden, klær beregnet på vintervær, langrennsski, frysetørket mat var anbefalt, pulk hvis mulig osv. Noen av elevene ble ikke med på turen og måtte være igjen på skolen sammen med meg. Det kan selvfølgelig ligge forskjellige årsaker til grunn for hvorfor de ikke kunne være med, men svaret jeg fikk da jeg spurte noen av elevene hvorfor de ikke ble med var «jeg vil ikke» eller «jeg får ikke lov». Noen av elevene fastet og kunne ikke være med på grunn av den fysiske påkjenningen. Selv om majoriteten av elevgruppen gjennomførte turen, satt jeg igjen med et inntrykk av at det kunne føles ekskluderende for de som ikke ble med. Denne erfaringen er noe jeg ser på som viktig å studere og ta med seg videre inn i rollen som lærer.

Noen måneder før studentpraksisen hadde jeg samarbeidet med andre studenter om et prosjekt der vi blant annet observerte turgåere i skogen. Ikke overraskende observerte vi overveldende mange voksne turgåere ikledd kjente og dyre turklær. Motivasjonen for å jobbe videre med friluftsliv oppstod på dette tidspunktet, da jeg allerede hadde et inntrykk på forhand av at naturen ikke var for alle.

1.2 Begrepet friluftsliv

Breivik (1978) peker på norsk språktradisjon når han skiller mellom friluftslivsaktiviteter. På den ene siden har vi friluftslivsaktiviteter som vandring i skog og fjell, brevandring, klatring, padling, seiling, skiløping, aking og skøyteløping. Disse er alltid friluftslivsaktiviteter og Breivik (1978) kaller de for A-aktiviteter og kategoriserer de som rene overskuddsaktiviteter. På den andre siden har vi friluftslivsaktiviteter som jakt, fiske, bær-, egg-, og soppstaking. Disse kaller Breivik (1978) for B-aktiviteter, og definerer de kun som friluftslivsaktiviteter i

de tilfeller der de ikke drives på fulltid. Det må med andre ord drives som en attåtånering (ibid.). I tillegg ekskluderer Breivik motoriserte og konkurranseorienterte aktiviteter (ibid.).

Breivik (1978) trekker også et skille mellom bygd og by når han deler friluftsliv inn i overskudds- og nytteaktiviteter. På bygda har friluftslivet utviklet seg fra en gammel norsk jeger- og bondekultur, men bykulturens friluftsliv er preget av overskuddsaktiviteter (ibid., s. 10).

Man kan definere friluftsliv på flere måter. Én definisjon formulerer det slik: «Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse» (Meld. St. (2015-2016) s. 10). I stortingsmeldingen (ibid.) hevder Klima- og miljødepartementet at friluftsliv er en del av den norske identiteten og den norske kulturarven. For mange nordmenn er det også en sentral del av den personlige identiteten vår. Det er kombinasjonen av naturopplevelser og fysisk aktivitet som utgjør kjernen i friluftsliv (ibid.). Horgen (2019) påpeker at friluftsliv er et kulturtrekk, ladet med verdier som kommer til uttrykk blant annet gjennom praksiser.

Dalen & Oppøyen (2023, s. 18) påpeker at friluftslivsbegrepet er i stadig endring og at dagens friluftslivskultur består av et spesialisert mangfold. Likevel fortsetter kartleggingen av det de kaller «kjerneaktiviteter i norsk friluftsliv» (ibid., s. 20). Friluftslivsaktivitetene som inngår i kjerneaktivitetene er fottur, skitur, bær- og sopptur, jakt, fiske, båttur, alpint og bading (ibid.). Det er vanskelig å si om kjerneaktivitetene skiller seg fra Breiviks (1978) inndeling da Dalen & Oppøyen (2023) ikke spesifiserer om «båttur» betyr seil- eller motorbåt.

1.3 Friluftslivets egenart

Studier viser at den norske befolkningen i stor grad deltar i friluftslivsaktiviteter. I 2019 viser Lagestad et al. til Breivik (2013) når de påpeker at rundt 90% av den norske befolkningen deltar i en eller annen form for friluftslivsaktivitet. I 2023 viser ny forskning (Dalen & Oppøyen, s. 18) at 98% av befolkningen har drevet med friluftslivsaktiviteter i løpet av de siste 12 månedene. Friluftslivsaktiviteter er derfor de aktivitetene folk flest driver med. Et av grunnelementene ved selvorganisert friluftsliv er at det ofte når ut til individer som typisk ikke ville holdt på med organisert sport. Dette fører til at aktiviteter innenfor friluftsliv ofte er distribuert jevnere blant befolkningen enn andre fritidsaktiviteter. Opp gjennom årene har begrepene «friluftsliv», «sport» og «idrett» ofte blitt brukt om hverandre (Horgen, 2019, s.

218). Dagens friluftsliv kan man si har en flytende grense mot turisme, sport og idrett (ibid. s. 214). Hvilke aktiviteter friluftsliv rommer i dag, påvirkes av endringer i den samfunnsmessige og kulturelle konteksten. I løpet av 1990-tallet og fram til i dag har friluftslivet fått økende preg av individualisering og spesialisering. I motsetning til på 1970-tallet, da friluftslivet var dominert av noen få kjerneaktiviteter, er friluftslivet i dag kjennetegnet ved at aktivitetene er mer mangfoldige (ibid.). Den generelle velstandsutviklingen har gjort at flere reiser i forbindelse med friluftslivsaktiviteter, og har medført mer spesialisering innenfor utstyr. Dette har bidratt til at friluftslivet er blitt mer spesialisert og differensiert, særlig blant yngre (Meld. St. 39 (2000-2001)).

1.4 Friluftsliv og myndighetenes overordnede målsetning

Der den tidligere stortingsmeldingen fra 2001 om friluftsliv, «Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet» (Meld. St. 39 (2000-2001) diskuterer de nasjonale målene: friluftsliv basert på allemannsretten, barn og unges utvikling av friluftslivsferdigheter, miljøvennlig ferdsel og sikring av barnehagers og skolars tilgang på naturområder, omfatter Stortingsmelding 18 (Meld. St. 18 (2015-2016), s. 7) hele friluftslivsfeltet med særlig oppmerksomhet på nærmiljøet. Overordnet målsetning med den nye meldingen er i enda større grad å realisere friluftslivets folkehelsepotensial, ved at en større del av befolkningen deltar i friluftsliv på jevnlig og varig basis. Målsettingen er også å bevare friluftsliv som en viktig del av norsk kulturarv og nasjonal identitet. I tillegg skal meldingen også gi råd om hvordan myndighetene kan bidra til at de grupper i befolkningen som er lite fysisk aktive blir mer aktive gjennom friluftsliv, og hvordan barn og unge best kan rekrutteres til friluftsliv og bli aktive friluftslivsutøvere.

2 Tidligere forskning på friluftsliv

Fysisk aktivitet er sett på som noe av det viktigste man kan drive med for å ivareta og forbedre helsa, og natur og friluftsliv er en viktig arena der mennesker i alle aldre kan utfolde seg. Siden vi er «født med ski på beina» står vi likeså godt på rulleski på sommeren også. Det er kanskje slik vi ønsker å fremstille oss, men både i dagligtalen og i media reises det ofte spørsmål om hvorvidt barn sitter for mye foran TV/nettbrett/telefon både på skolen og på fritida. St. meld. 18 (2015-2016) viser til HETUS-databasen der nordmenn er blant de minst fysisk aktive i hele Europa. Utbredt bruk av bil og kollektivtransport i hverdagen gjør at nordmenn er mye mindre aktive til fots og på sykkel enn tidligere. Bare hver femte voksne nordmann tilfredsstillers helsemyndighetenes anbefaling på to og en halv time fysisk aktivitet i uken. Blant barn er det fysiske aktivitetsnivået i større grad i tråd med rådene, men aktivitetsnivået synker med økende alder. Ni av ti seksåringer tilfredsstillers helsemyndighetenes anbefalinger, mens tilsvarende tall for 15-åringer er nede i henholdsvis 40 prosent blant jenter og 60 prosent blant gutter (Meld. St. 18 (2015-2016), s. 16). Samtidig viser forskning at mange nordmenn reiser langt i forbindelse med friluftaktiviteter, noe som har ført til mer spesialisering innenfor utstyr. Friluftslivet er derfor blitt mer spesialisert og differensiert, spesielt blant yngre (ibid., s. 21).

I en nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur (Skår, Gundersen, Bischoff, Follo, Pareliussen, Stordahl & Tordsson, 2014) kommer det fram at det er klare skillelinjer mellom friluftslivsaktiviteter og sosiale skillelinjer, der høy inntekt tilsier større grad av aktiviteter som krever utstyr. Familier med en samlet bruttoinntekt på 800 000 kroner bor oftere i områder med mer tilrettelagte lekeområder enn familier med en samlet bruttoinntekt under 800 000 kroner. I tillegg oppholder barn som bor i ett hjem seg mer i natur- og grøntområder enn de som bor i to hjem. Inntektsforskjeller er ikke bare avgjørende for tilgang og bruk av friluftsområder, men det er også avgjørende for psykisk og somatisk helse (Øversveen & Rydland, 2021).

Det finnes både nyere og eldre forskning på temaet «friluftsliv og sosial ulikhet». Green, Thurston, Vaage & Roberts (2015) tar utgangspunkt i data fra Statistisk sentralbyrå når de evaluerer barn og unges deltagelse i sport og friluftsliv. Forskningen sentrerer seg rundt tiåret 1997-2007, der tall peker på høy grad av vekst innenfor sport, idrett og friluftsliv. Selv om tallene peker på at det er relativt høy deltagelse blant nordmenn i alle aldre, er det spesielt i

aldersgruppen 16-19 år man ser den største økningen (37% i 2001 og 60% i 2007). Artikkelen vektlegger noe som er typisk for Norge, men som er utypisk for andre OECD-land, nemlig at deltagelse i sport og andre fysiske aktiviteter når sitt toppunkt blant unge i 16-19-årsalderen. Forskningen viser at 60% av ungdommene i alderen 16-19 år drev med sport 3-4 ganger i uka, mens 27% av ungdommene drev med sport hver dag (Green et al., 2015, s. 287). Artikkelen peker på at gutter i aldersgruppen 13-15 år er dobbelt så aktive som jevngamle jenter, noe som endrer seg brått for gutter og jenter i 15-årsalderen der 48% av jentene rapporterer at de trener 4-5 ganger i uken og 52% av guttene likeså. Artikkelen peker på det de kaller «...the trinity of parents, school and sports club...» (Green et al., 2015, s. 298). «The trinity» beskrives som et tett samarbeid mellom de tre feltene: hjem, skole og idrett. Samarbeidet legger til grunn det forfatterne kaller «lifetime sport», og går ut på at barn sosialiseres til å bli aktive innenfor sport og friluftsliv, en aktivitet som opprettholdes livet ut. Aktiviteter avtar ofte når man får egne barn, men øker i 45-årsalderen. Antagelsen er at foreldre mellom 30-45 år vier mye tid til egne barns aktiviteter i denne perioden, men blir ofte aktiv igjen når barna er store. Denne interessen for egne barns aktiviteter kalles også «sportssosialisering» og går ut på at barn introduseres for, og knytter en interesse til sportsaktiviteter som de fortsetter med, også etter at fritiden deres er blitt mindre foreldrestyrt. En annen antagelse Green et al. gjør når de tolker tallene fra SSB er at det er sammenheng mellom sosioøkonomisk bakgrunn og deltagelse innenfor sport, idrett og friluftsliv. Foreldre med høy inntekt og mye fritid bruker mer tid på fritidsaktiviteter enn foreldre med lavere inntekt. Skandinaveres relativt høye sosioøkonomiske status kan være årsaken til at de ikke lar seg sammenligne med andre land når det gjelder fritid og sportskultur (ibid.).

I likhet med Green et al., (2015) viser også en svensk studie at sosioøkonomisk bakgrunn har en sammenheng med friluftslivsdeltagelse (Backman, 2004). Studien tar for seg to områder i Sverige der begge stedene har like god tilgang på naturen. I det ene området bor det flest middelklassefamilier, og i den andre området bor det flest innvandrere og arbeiderklassefamilier. Der de svenske middelklassebarna forbinder friluftsliv med sport, turer med foreldre og lek med venner, forbinder innvandrer- og arbeiderklassebarna friluftsliv med skoleaktiviteter eller annen statlig omsorg.

I likhet med Sverige kan man finne lignende tendenser i Norge. Norsk institutt for naturforskning (Skår et al., 2014) har gjennomført en nasjonal spørreundersøkelse om barn og

natur der 3160 foreldre med barn i alderen 6-12 år ble spurt om hvordan barna bruker nærmiljøet og naturen i sine omgivelser. Studien tar blant annet for seg sammenhengen mellom utendørsaktiviteter og sosiale skillelinjer. Studien viser et tydelig mønster i forhold til foreldrenes inntekts- og utdanningsnivå. Barn av foreldre med et høyt utdanningsnivå deltar oftere på overnattingsturer i skog og mark, turer med båt, bading og skiturer enn barn av foreldre med lavere inntektsnivå. I likhet med Green et al. (2015) sin studie, viser Lagerstad et al. (2019) også til tendenser til at organisert sport avtar blant unge voksne. Samtidig får individualisert friluftslivsaktivitet større innpass. Lagerstad et al. (2019) utførte en studie der de målte ungdommers sjanser for å bli inaktiv innenfor det de definerer som seks tradisjonelle friluftslivsaktiviteter. Disse inkluderer sopp- og bærsanking, jakt og fiske, og ski- og gåturer. Hvorfor friluftsliv er viktig begrunner de med at friluftslivsaktiviteter ofte plukker opp barn og unge som ikke deltar i organisert sport som for eksempel ballspill. Respondentene i undersøkelsen var elever fra fem forskjellige videregående skoler i Norge. Ungdommene som deltok i spørreundersøkelsen, svarte blant annet på spørsmål knyttet til hvor aktive de var innenfor friluftsliv i barndommen. I tillegg ble de spurt om foreldrenes etnisitet, hvor ofte de var/hadde vært aktive, om foreldrene var aktive innenfor friluftsliv, om de ble forhindret av høye kostnader, om de eide eget utstyr og om de måtte reise langt for å utøve friluftslivsaktiviteter. Resultatet av undersøkelsen pekte på at det var størst sammenheng mellom barns aktivitetsnivå/tilhørighet til de utvalgte friluftslivsaktivitetene der de hadde foreldre/familie som var aktive innenfor de samme aktivitetene. Med andre ord konkluderte undersøkelsen med at barn utvikler en interesse for, og kunnskaper om friluftslivsaktiviteter gjennom primærsosialisering. Barn av foreldre som ikke var aktive innenfor friluftsliv hadde 17 ganger større sjanse for å selv bli inaktive i voksen alder enn de som hadde foreldre som var aktive innenfor friluftslivsaktiviteter. Selv om undersøkelsen ikke benyttet variabelen «husstandsinntekt» eller «foreldres utdanningsnivå» inneholdt spørreskjemaet spørsmål om utstyr, der manglende utstyr bidro til inaktivitet innenfor fiske og jakt. Forskerne dro slutninger om at tilgang til utstyr er nært tilknyttet familien da foreldre som regel har forsørgelsesansvaret for barn og unge opp til 24 år (ibid.).

I en longitudinell studie fra Sverige (Engström, 2008) kommer det fram at det er sterke sammenhenger mellom det forskeren kaller «sportshabitus», kulturell kapital og fysisk aktivitet blant middelaldrende mennesker. Studien viste at sosial status hadde betydning for hvor mye middelaldrende mennesker trente. Engström (2008) viser til hvordan en persons

habitus vil påvirke hvilke valg man tar innenfor sport og friluftsliv. Sosialt betingede kulturer vil vektlegge forskjellige aktiviteter og dermed utvikle preferanser for gitt aktivitet. Forskningen viser at bredde innenfor sport og friluftsliv bidrar til vedlikeholdelse av aktivitet senere i livet.

En studie fra 2004 viser at det hadde skjedd en nedgang i unges (15-19 år) deltakelse i de mer tradisjonelle friluftslivsaktivitetene som jakt og fiske og ski- og fotturer (Øia & Strandbu, 2004). Undersøkelsen kartla også om det er en sammenheng mellom bosted, sosial klasse og kjønn når det kommer til deltakelse i friluftsliv. Studien viste at de av ungdommene som i 2004 var aktive innenfor nye former for friluftsliv, var også mer aktive innenfor de tradisjonelle friluftslivsaktivitetene enn ungdom generelt. Med andre ord er ikke de nye aktivitetene byttet ut med de gamle. Studien viser også at nærhet til naturen er av betydning når det gjelder hvor mye man bruker den: ungdom i bygder og grender benytter seg i større grad av tradisjonelle friluftslivsaktiviteter enn for eksempel ungdom i Oslo. I tillegg er friluftsliv mest utbredt blant ungdom med røtter i primærnæringen samt ungdom fra høyere sosiale lag. Jenter er mer aktive enn gutter innenfor bær- og soppstaking, men Øia & Strandbu (2004, s. 50) kaller skillet mellom kjønnene for «ikke vesentlig», og påpeker at gutter er generelt mer aktive innenfor friluftsliv enn jenter uansett bosted.

Det er ikke bare kjønn som er avgjørende når det gjelder aktivitetsnivået blant ungdom. Strandbu (2004) peker på hva som kan hindre unge jenter med innvandrerbakgrunn fra å være med aktive innenfor idretten. Studien viser blant annet at mange av jentenes kulturer stiller et krav om kjønnssegregert aktivitet, noe som er vanskelig å overholde blant annet i breddesport der fedre ofte er både trenere og publikum.

I denne oppgaven tar jeg opp temaene *skam* og *mobbing* ettersom noen av informantene brakte det på banen i tilknytning til spørsmål om bruk av låneutstyr. Slik tidligere forskning viser, kan det være sosiale skiller mellom de som deltar i friluftslivsaktiviteter og de som ikke deltar i friluftslivsaktiviteter. Noen av skillene, som for eksempel mangel på tilgang på friluftslivsutstyr, kan være synlige, og sosiale ulikheter blant barn og unge kan av og til lede til stigmatisering og utenforskap. Heggen et al., (2007) har intervjuet flere titalls ungdommer om utenforskap, marginalisering og stigmatisering. I tilfeller der barn og ungdommer oppfattes som annerledes vil det kunne få alvorlige konsekvenser for den det gjelder hvis

situasjonen ikke blir tatt hånd om tidlig. Heggen et al., (2007) sin forskning viser at veien ikke er lang fra å «bare være annerledes» til stigmatisering, til internalisering av negative kvaliteter. En kan anta at en liknende stigmatisering kan oppstå blant barn og ungdom der sosioøkonomiske skiller forekommer og mangel på friluftslivsutstyr er synlig. Mangelen på utstyr kan være spesielt synlig i skolesammenhenger der friluftslivsaktivitetene er obligatoriske, og kan være en grunn til mobbing. Slik sitatet nedenfor viser er det fort gjort å skille seg litt ut fra resten av elevgruppa:

... for eg var nokså utstøytt sjølv da når eg gjekk på barneskulen. ... Ja, for eg var veldig tynn og spinkel opp til eg gjekk i fjerde klasse da. Eg var sånn syltynn strek og nokså lita da, så hadde eg heilt mørkt – heilt krusa hår da – [...] (Heggen et al., 2007, s. 116, min nedkorting).

Sitatet er et intervjusitat fra Heggen et al. (2007) sin forskning der informanten forklarer at det var noe med utseende som gjorde at eleven ble utstøtt allerede på barneskolen.

Klassekamerater kan utvikle forventninger om at den stigmatiserte har noen negative egenskaper som skal bekreftes, noe som videre kan føre til at barnet adapterer de negative egenskapene som sitt eget selvbilde. På denne måten, forklarer Heggen et al., (2007) at identitet blir konstruert i samspill med andre. Eleven det gjelder opplever ofte situasjonen som urettferdig, og den sosiale rollen som festes til eleven kan være frustrerende og uutholdelig i det lange løp (Heggen et al., 2007, s. 117-118). Intervjusitatet nedenfor viser et sitat fra en informant som viser tegn på at eleven allerede har adaptert rollen som «klassens bråkmaker»:

[...] Så æ satt og rekte opp handa og rekt opp handa [...]. Og lærern, han såg på mæ flere gang. Man han sa ingen ting. Så blei æ sint. Så reiste æ mæ opp [...] Men æ fikk no oppmerksomhet ... (Heggen et al., 2007, s. 117, min nedkorting).

Selv om ikke Heggen et al. (2007) sin forskningen peker på en sammenheng mellom stigmatisering og mangel på friluftslivsutstyr, kan en anta at forskningen har en overføringsverdi ettersom både Heggen et al. og denne studien viser at barn kan mobbes på bakgrunn av situasjonen utenfor deres kontroll.

Der noe forskning avdekker friluftslivets potensielle negative sider, er det andre som forsker på friluftsliv og sanselige gleder. I deler av Nord-Norge foretrekker ungdom snøscooterkjøring og opplever det som en viktig friluftslivsaktivitet (Mehus et al., 2010). I en kvalitativ studie utført i Nord-Norge beskriver en gruppe ungdommer opplevelsen av scooterkjøring som en arena der de opplever frihet og glede. Scooteren tillater ungdommene å være nær naturen på måter der de opplever sanselig nærhet til natur (Mehus et al., 2010, s. 41 som refererer til Breivik, 2001, Sisjord, 2005, Telseth, 2005). I tillegg til opplevelsen av spenning og mestring, viser Mehus et al. sin studie at ungdommene ved flere anledninger peker på viktigheten ved det sosiale fellesskapet i forbindelse med scooterkjøring (ibid., s. 46). Flemmen et al. (2018) tar stilling til om Bourdieus framstilling av det sosiale rom kun gjelder Frankrike på 1970-tallet, eller om det også kan gjelde dagens Norge. Konklusjonen er at Norge, i likhet med Frankrike, viser tendenser som peker på at interesser og smak er klassespesifikk. Mehus et al. (2010) poengterer at scooterkjøring er en dyr hobby. En kan tenkes å kunne plassere scooterkjøring i en norskorientert versjon av Bourdieus sosiale rom hvis aktiviteten kan sammenlignes med «gåtur/skitur i fjellet», en aktivitet Flemmen et al. (2018, s. 139) inkluderer i sin forskning.

Som tidligere nevnt viser den tidligere forskningen at aktivitetsnivået blant barn går ned rundt 15-årsalderen (se s. 10). Det tas ikke stilling til hvorfor dette skjer. Forskningen som belyser friluftslivsaktiviteter og sosiale skillelinjer, viser hovedsakelig økonomi og «sportshabitus» som forklaringer når det gjelder forskjeller. Når det gjelder habitus, legger primærsosialiseringen grunnlaget for formingen av interesser innenfor sport og friluftsliv. Forskning viser at det er en nedgang i de tradisjonelle friluftslivsaktivitetene som sopp- og bærsanking og jakt og fiske, mens nye friluftslivsaktiviteter som scooterkjøring, er populært noen steder i Nord-Norge. Noen studier peker på forskjeller mellom jenter og gutter der jentene er minst aktive. I tillegg opplever jenter med innvandrerbakgrunn, flere hinder enn jenter uten minoritetsbakgrunn. Ifølge studier kan stigmatisering oppstå der barn og unge skiller seg ut. Andre studier av innvandrerkvinnens bruk av utendørsområder i Grorudalen (Figari et al., 2009) viser at kvinnene opplever tidsbegrensninger på grunn av blant annet dobbeltarbeid og familiære forpliktelser (ibid., s. 39). Mange av kvinnene var aktive turgåere og pekte på turgåing som en arena der de kunne bygge og vedlikeholde sosiale relasjoner (ibid., s. 33). Selv om Figari et al. (2009) forsket på voksne kvinner med innvandrerbakgrunn,

kan en tenkes at funnene har en viss overføringsverdi i denne studiens forskning på ungdommer.

Som tidligere nevnt viser den tidligere forskningen både nedgang i friluftslivsaktiviteter når ungdommers alder øker samt lavere friluftslivsdeltagelse blant barn og ungdom som ikke eksponeres for aktiviteter i barndommen. Det kan tyde på at det ligger økonomiske årsaker til grunn for at noen samfunnsgrupper ikke deltar like aktivt i friluftsliv som andre. Samtidig viser forskning at kultur kan være en barriere for noen jenter og kvinner med innvandrerbakgrunn. For noen jenter med innvandrerbakgrunn kan kjønn være årsaken til lavere deltakelse i friluftsliv. Veien er heller ikke lang fra å skille seg ut fra majoriteten til å bli stigmatisert. Av og til er det nok å ha et annet utseende enn majoritetsgruppen. Den tidligere forskningen er interessant for denne studien fordi informantene mine tilhører forskjellige samfunnslag, har forskjellige etnisiteter og har vokst opp i forskjellige landsdeler, noe som har ført til store variasjoner når det gjelder oppvekst og vaner.

3 Teoretisk forankring

Teori kan defineres som «accumulated knowledge, organized by the human mind, to be used for purposes of explanation» (Mjøset, 2006, referert i Vassenden, 2018). Nøyaktig hva denne kunnskapen er kan være bevisst eller ubevisst, men vil tydeliggjøres i møte med bestemte situasjoner. Det er når vi undrer oss over forskningsresultater at vi synliggjør kunnskapen eller holdningen vår ovenfor oss selv (Vassenden, 2018).

Pierre Bourdieu: Habitus

I denne masteroppgaven har jeg valgt å analysere problemstillingen *Hva betyr friluftsliv for ungdommer?* i lys av blant annet Bourdieus begrep om habitus da det gir meg en teori om praksis. Slik tidligere forskning viser (kap. 2) tilegner man seg ofte en smak for friluftsliv i barndommen, som igjen fører til at man har større sjanse for å praktisere friluftslivsaktivitetene senere i livet. Begrepet *habitus* kan anvendes på ulike måter, men for å forstå Bourdieus syn på valgene vi tar, må man ta en nærmere titt på dannelsen av habitus. Vi føler oss gjerne som frie agenter i eget liv, men tar likevel valg på bakgrunn av forventninger vi har ovenfor andres forutsigbare interesser og handlingsmønster (Maton, 2014).

Arbeiderklassebarn vokser opp og får arbeiderklassejobber og middelklassebarn liker middelmådig litteratur (Willis, 1977 referert i Maton, 2014). Det er ikke noen eksplisitte regler for hvordan man skal handle og hvilke valg man skal ta til enhver tid. Men hvordan kan adferd reguleres uten konkrete regler? Det er nettopp det begrepet om habitus forsøker å besvare. Habitus er tillærte evner mennesker lærer seg i barndommen gjennom primær- og sekundærsosialiseringen og som man senere bruker for å handle på bestemte måter (Prieur, 2006, s. 39). Disse evnene, eller disposisjonene, er som regel ubevisste og kroppsliggjorte. Habitus er på mange måter en ressurs for handling som kommer til uttrykk i forskjellige situasjoner. Prieur (2006, s. 39) forklarer Bourdieus habitus som en beskrivelse av en sosialisert kropp som har latt seg forme av verden rundt en. Begrepet er derfor av interesse i denne oppgaven fordi det kan bidra til å tolke ungdommers kulturelle og sosiale forankring innenfor friluftslivets vaner.

Habitus kan sies å være et produkt, eller et system av disposisjoner for å handle, som kroppsliggjøres gjennom tidlig sosialisering (Wilken, 2008, s. 37 og Sestoft, 2006, s. 21). Det er her dannelsen av disposisjoner utvikles og forankres i kroppen (Wilken, 2008, s. 37).

Esmark et al. (2010, s. 30) refererer til habitus som praktisk sans eller en før-bevisst kunnskap som ikke eksisterer alene for seg selv, men som ligger latent i intellektet eller som en affektiv og mental beredskap som gjør seg synlig i situasjoner der de trengs. Habitusbegrepet forklarer to prosesser: et individs tilegnelse av kunnskaper som gjør det forberedt til å handle på en meningsfull måte i den verden de lever i, og en omsetting av denne kunnskapen til praktisk handling (Esmark, 2008, s. 36). Denne før-bevisste kunnskapen som er et system av internaliserte kunnskaper er likevel ikke regelbundet. Livet er ikke forutbestemt og mennesker må daglig improvisere (ibid.). Ens habitus er det som gir en forståelse om verden. Man forstår verden gjennom habitus og den kan brukes i allslags forskjellige situasjoner (ibid.). Når Esmark (2008) sier at habitus dannes som et produkt av tidlig sosialisering mener hun at tilegnelsen foregår som en læringsprosess der tilegnelsen er fortrent eller glemt. På denne måten er habitus en kroppstilstand som er innleiret i kroppen, men samtidig i stadig endring. Habitus kalles ofte for en «ryggmargskunnskap» fordi det impliserer at kulturelle normer, for eksempel ens væremåte, er forankret i kroppen (ibid.).

Habitus er individorientert fordi den er en sum av en persons tidligere erfaringer og alle har vi gjort oss en mengde ulike erfaringer. Vi lærer og forstår våre begrensninger som personlige valg og tillater oss å strekke oss mot noe innenfor rimelighetens grenser (ibid.). Vi kan si at kroppen både formes av og uttrykker habitus. Hva vi spiser, parfymen vi kjøper og livsstilssykdommer kan relateres til vår individuelle og kollektive habitus (ibid.). Det kollektive ved habitus kommer av at vaner, verdier og væremåter tilegnes som regel i et sosialt miljø eller et fellesskap der det foreligger en felles forståelse. Til slutt kan man si at habitus er samfunnsmessige (Wilken, 2008) fordi vi både aksepterer og tar for gitt samfunnets ulikheter. Gjennom sekundærsosialiseringen bekreftes og reproduseres disse forholdene (ibid.). Det er samtidig viktig å påpeke at habitus, vår tenke- og væremåte ikke er predeterminert på bakgrunn av vår oppdragelse og samfunnet rundt oss i begynnelsen av livet. Selv om mange mennesker lever harmonisk med primær- og sekundærsosialiseringen, er det andre som formes av motsigende sosiale situasjoner og erfaringer de opplever etter endt sekundærsosialisering. For noen kan dette oppleves som positivt, mens for andre kan det oppleves som det Wilken (2008, s. 38) kaller for «å leve i utakt med den sosiale virkeligheten». Habitus er alltid i endring, men endringen er treg og formet av ytre stimuli. Endring i habitus krever ofte endring i sosiale omgivelser, som for eksempel at en person

flytter til et annen by eller et annet land og adapterer mange av lokalbefolkningens vaner og tankegang (ibid.).

Distinksjoner er, ifølge Bourdieu, (1979), måter å markere sosial status samtidig som man skiller seg fra andre i samfunnet. Dette kan være gjennom smak, klesstil, kunnskap, språkbruk eller handlinger. Disse distinksjonene, eller skillelinjene, er ikke bare personlige preferanser, men reflekterer også sammensetningen av den sosiale, kulturelle og økonomiske kapitalen en person har tilgang til.

Smak

Der habitus refererer til disposisjoner vi utvikler gjennom sosialisering og erfaring fra forskjellige miljøer, reflekterer smak disse disposisjonene. Smaken kan vi se gjennom rollen som konsument av blant annet kunst, musikk og livsstilsvalg.

«Taste classifies, and it classifies the classifier» skriver Bourdieu i introduksjonen til «Distinction – a social critique of the judgement of taste» (Bourdieu, 1979 s. 6). Med andre ord: smak klassifiseres samtidig som den klassifiserer den som klassifiserer. De valgene vi tar sier altså noe om oss selv. Bourdieu (ibid, s. 170) definerer *smak* som evnen til å vurdere handlinger og produkter. Men hvordan utvikler vi preferanser for friluftslivsaktiviteter? Det er smaken som bestemmer hva vi liker å ta oss til (ibid. s, 6). Ifølge Bourdieu (Prieur, 2006, s. 39) er det forhold under oppveksten som vil ha størst betydning for hva slags smak vi utvikler der mennesker formes av klassens egne livsbetingelser. Bourdieu (1979) opererer også med begrepene «smaken for det nødvendige» og «smaken av frihet», der smaken av det nødvendig oppstår på bakgrunn av begrenset økonomisk kapital. Om en senere i livet ikke er like begrenset av økonomisk kapital, vil man likevel kunne beholde smaken for det man likte tidligere. Når det gjelder å ha en smak for frihet, handler det om motstykket til smaken for det nødvendige. Smaken for frihet er en smak som utvikles på bakgrunn av interesser som ikke er begrenset av økonomi.

Det sosiale rom er Bourdieus abstrakte representasjon av samfunnsmedlemmers livsstiler og består av flere dimensjoner der hensikten er å forklare forskjeller i livstilene mellom grupper (Bourdieu, 1979, s. 114-115). Rommet opererer med blant annet dimensjonene: økonomisk, kulturell, sosial kapital og kapitalens fordeling. Det sosiale rom består blant annet av

livsstilenes rom, en sfære som blir til gjennom habitus evne til å produsere klassifiserbare handlinger samt evnen til å differensiere mellom handlinger (Bourdieu, 1995, s. 35).

Habitus avgjør med andre ord smaken vår, og dermed interessene våre ovenfor friluftslivsaktiviteter og hvorvidt vi i det hele tatt vurderer naturen som noe verdifullt og verdt og ha et bevisst forhold til.

Bourdieu argumenterer for at smak ikke bare er et personlig valg vi tar, men at det har røtter i vår klassespesifikke habitus (Bourdieu, 1979, s. 174-179). «Smaken for nødvendighet» og «smaken av frihet» referer til hvordan smaken vår er formet av vår sosiale posisjon og dermed tilgangen vi har på forskjellig mat og aktiviteter på bakgrunn av sosiale og økonomiske forhold.

Stigma

Der habitus gir en forklaringsmodell på klassespesifikke holdninger og praksiser som bidrar til sosial reproduksjon og utvikling av smak (Vassenden, 2018, Bourdieu, 1979), bruker Goffman antikkens begrep om stigma når han i sitt arbeid greier ut om hvordan menneskeheten alltid har hatt en måte å klassifisere mennesker med underordnet status på (Goffman referert i Lundberg, 2023, s. 164). Stigma kan defineres som «[en] stereotypisk og nedlatende måte å karakterisere mennesker på» (ibid.).

Dagens stigma kan være et synlig eller usynlig merke som markerer en person på en negativ måte (Dahlgren & Starrin, 2004, s. 109). Kjennetegnene på et synlig stigma kan variere, men innebærer ofte følelser av skam (Dahlgren & Starrin, 2004, s. 109). Det synlige stigmaet knyttes enten til synlige kjennetegn, adferdsmessige avvik eller identitetskjennetegn (Lundberg, 2023).

Dahlgren & Starrin (2004, s. 109-110) viser at stigma kan føre til en følelse av skam. En stigmatisert person vil ofte oppleve livet som følelsesmessig krevende og vil forsøke å trekke seg tilbake fra sosiale møter i frykt for stigmatisering og eksklusjon om tilstanden deres skulle bli kjent (Lundberg, 2023).

Dahlgren & Starrin (2004, s. 109-110) peker på det de kaller tre forhold i stigmatiseringsprosessen som genererer skam: 1) utløsende hendelser, 2) sårbarhet hos visse

grupper og 3) den sosiale sammenhengen der prosessen utløses. Den utløsende hendelsen er gjerne noe som angriper selvbildet. Det kan for eksempel være en sykdom, en bivirkning etter en behandling eller en livssituasjon som kan forringe et selvbilde. Unge er ofte mer følsomme enn voksne, noe som igjen bidrar til å gjøre de mer sårbare. Den sosiale sammenhengen der skammen utløses er også av betydning. Den stigmatiserte vil være følsom ovenfor andres kroppsspråk. I sosiale sammenhenger vil ansiktsuttrykk og grimaser fra andre kunne forsterke en negativ følelse (ibid.).

John Fiske: Reading the Beach

I denne oppgaven lar jeg meg også inspirere av John Fiskes semiotiske teori om hvordan verden kan leses som en tekst, og dermed tolkes som meningsbærende. Ifølge Fiske vil ulike mennesker tolke verden på ulikt vis, akkurat som man kan tolke skrevne tekster på forskjellige måter (Fiske, 2010, s. 94).

Fiske bruker badestranda som eksempel når han forklarer hvordan betydningen og bruken av den kan variere fra person til person. Området rundt stranda vil ofte være utstyrt med andre symboler og tekster som for eksempel søppelbøtter, dusjer og garderober. Disse refererer også Fiske (2010) til som tekst som skal leses og tolkes i sammenheng med stranda.

På den ene siden av stranda finner man det urørte havet som kan forstås som *natur*. På den andre siden av stranda finner man det Fiske kaller *kultur*. Dette er byen og det menneskeskapte (Fiske, 2010). Fiske kaller stranden en slags mellomstasjon mellom kultur og natur og gir det navnet det *naturlige*. Dette er et grenseland som verken er helt natur eller helt kultur, men bærer likheter ved begge. Natur kan defineres som noe som er prekulturelt (Lévi-Strauss referert i Fiske, 2010, s. 35), altså urørt og utolket verden. Det naturlige blir dermed natur etter at mennesker har tolket den og satt sitt preg på den. Det naturlige er med andre ord et produkt av kultur og eksisterer kun som en konseptuell motsetning til kultur (ibid.).

Fiske (2010) refererer til Lévi-Strauss når han argumenterer for at alle kulturer har behov for å sette ord på hva som er forskjellen på natur og kultur. Dette fordi det vil ha betydning for kulturen.

I denne oppgaven er det informantenes forhold til friluftsliv som står i fokus. Selv om de er omtrent på samme stadier i livet, har mange av dem ulike forventninger om hva friluftsliv er

eller burde være. Fiskes (2010) teori om menneskers forhold til badestranda kan gi en forklaring på hvorfor disse ulikhetene oppstår.

Alle har vi forskjellige forhold til det naturlige. Hvilket sosialt samfunnslag og hvilket stadium du er i i livet vil for eksempel kunne ha innvirkning på hvordan du tolker formålet med forskjellige uteområder. Ifølge Fiske (2010) har alle, uansett hvem du er, likevel en liten kjerne av en felles forståelse for hva «stranda», eller, som i min oppgave, hva friluftsliv er. Her vil menneskers habitus være avgjørende for hvordan man forstår stranda og dermed friluftsliv. Hvor mye naturalisering, eller tilrettelegging av naturen man tillater, eller hvilke utstyr man tillater å bruke i naturen, før det ikke lenger kan kalles *friluftsliv*, vil være avhengig av hvordan vår egen habitus har formet oppfatningene våre om hva vi legger i begrepet friluftsliv.

Både habitus og stigma har relevans for oppgaven fordi jeg fant at skam ble et tema under analysen av empirien. Habitus er relevant fordi det sier ikke bare noe om valgene vi tar og hvordan vi differensierer mellom *bra* og *dårlig*, men vi skaper og opplever stigma på bakgrunn av vår egen kultur, og dette henger tett sammen med vår habitus. Både synliggjøring av stigma, og etter hvert, muligheten til å usynliggjøre stigma, vil spille en rolle i hvordan ungdom opplever sin egen livssituasjon.

4 Metode

4.1 Forskningsdesign

I begynnelsen av prosjektet utarbeide jeg et forskningsdesign. Noe av det viktigste med forskningsdesignet er å påse at det er samsvar mellom forskningsspørsmålene og metoden (Furseth & Everett, 2022, s. 136).

Vi kan skille mellom to samfunnsvitenskapelige metoder for å forstå forskningsmateriale: den kvalitative og den kvantitative metoden (Skilbrei, 2019). Man velger metode etter hva man ønsker å oppnå. Begge retningene kan utforske like tema. Det som skiller seg mest, er hva slags spørsmål en stiller og hva slags type svar man får å arbeide med. Innenfor kvalitativ metode fokuserer man på meningssammenhenger og kvalitet der det er individets forklaringer som er betydningsfulle. For meg var det derfor hensiktsmessig å velge en kvalitativ metode da formålet med prosjektet var å undersøke hva friluftsliv betyr for ungdommer. En av hovedkategoriene innenfor den kvalitative metode er intervjustudier. Intervjuet kan utføres med en varierende grad av struktur, og både med enkeltpersoner og i grupper (ibid.). Noen av spørsmålene i denne studien kunne egnet seg stilt i et gruppe- eller dybdeintervju, men samtidig var gruppeinteraksjoner av interesse, noe som førte til at jeg valgte å gjennomføre fokusgrupper. Informantene i denne studien består av 16 videregående elever i Vg3 fordelt på fire fokusgrupper: to jentegrupper og to guttegrupper.

4.2 Fokusgrupper

Noen av kjennetegnene ved en fokusgruppe at data produseres via gruppeinteraksjon omkring et tema forskeren har bestemt (Halkier, 2018, s. 19; Jordhus-Lier, 2023, s. 16) og gir forskeren et innsyn som ville vært mindre synlig om fokusgrupper ikke hadde vært brukt (Morgan, 1988, s. 12). Intervjuet består av en kombinasjon av gruppeinteraksjon og forskerbestemt emnefokus (Halkier, 2018). Noen av fordelene ved fokusgrupper er at deltakerne skaper fortolkninger, argumenter og enigheter og uenigheter som en gruppe, og som skapes på grunnlag av gruppas interaksjon (Halkier, 2018; Bloor et al., 2001, s. 91). Normer kommer ofte tydelig fram og deltagerne vil sammenligne hverandres erfaringer og forståelser i gruppeprosessen. I tillegg trenger ikke forskeren å si så mye og dermed forstyrres deltagerne mindre (Halkier, 2018).

Av metodiske årsaker får de enkelte deltagerne i et fokusgruppeintervju mindre tid til å snakke enn ved et individuelt intervju, og forskeren får ikke mulighet til å spørre grundig om den enkeltes forståelser og erfaringer (Halkier, 2018). Sosial kontroll og underrapportering av atypiske trender innad i fokusgruppen kan oppstå fordi gruppeeffekten ofte produserer konformitet eller polarisering, noe som kan legge en demper på variasjonen i deltagerens uttrykk (ibid). Dette kan medføre at forskeren går glipp av interessant informasjon. For å vite med sikkerhet hvilken metode som ville egnet seg best, må man benytte seg av flere (Morgan, 1988, s. 20), noe jeg ikke hadde tid til i dette prosjektet.

4.3 Utvalgsstrategi

Innenfor kvalitativ metode er utvalgene ofte små, og de skal ikke baseres på en tilfeldig utvelgelse (Halkier, 2018, s. 29; Bloor et al., 2001). På grunn av mastergradsprosjektets særskilte stilling når det gjelder økonomi og kapasitet, måtte jeg foreta noen realistiske valg. I utgangspunktet var det ønskelig å rekruttere elever bosatt i nabolag som tradisjonelt tilhører henholdsvis arbeider- og middelklassen da det i større grad ville kunne sikre en sosioøkonomisk variasjon blant informantene. Elever i videregående opplæring har fritt skolevalg og trenger ikke være bosatt i samme bydel som skolen ligger i. Valget om å bruke elever i videregående skole kunne dermed på ingen måte garantere elever med en variert sosial bakgrunn. Å stille klassebakgrunn som et kriterium ville mest sannsynlig vanskeliggjøre rekrutteringsprosessen ytterligere. I stedet har jeg forsøkt å rekruttere et likt antall gutter og jenter da friluftslivdeltagelse og kjønnsforskjeller er relevant ut fra tidligere forskning på området.

I dette prosjektet ble informantene rekruttert ved en blanding av både bekvemmelighets- og snøballmetoden, der en lærer ved en skole hjalp meg å rekruttere informanter til intervju. Det eneste kriteriet jeg satte var at eleven var over 15 år og var under videregående opplæring. Selve kjønnsinndelingen var et ønske jeg informerte lærerne om, men ikke et krav. Siden jeg ønsket å intervju elever i skolen, begynte jeg, på bakgrunn av tips om mulige rekrutteringsvansker, å kontakte skoler tidlig. Da kommunikasjonen var langsom og til slutt ikke førte til rekruttering av informanter, tok jeg kontakt med en lærer jeg kjente ved en videregående skole som rekrutterte elever til intervju for meg. Læreren delte ut informasjonsskrivet under rekrutteringen (se vedlegg 1), mens jeg påså at informantene skrev under på samtykkeerklæringen (se vedlegg 2) i forkant av intervjuene.

Ulempen ved denne formen for rekruttering var at jeg ikke visste noe om informantenes bakgrunn før intervjuet var begynte. En annen ulempe var prosjektets korte varighet. Jeg måtte bestemme meg for å sette en strek etter fire fokusgruppeintervju uten å vite om jeg hadde et materiale som var godt nok.

I denne studien valgte jeg å bruke nettverksdeltagere i alle fokusgruppene, (Bloor et al., 2001 referert i Halkier, 2018, s. 33-34), noe som betyr at deltagerne kjenner hverandre. Dette kom av en antagelse om at deltagerne kunne være blyge i møte med meg, en fremmed. En av fordelene med nettverksdeltagelse er at det gjør det lettere for folk å delta i samtalen fordi informantene ofte føler seg støttet av andre i samme situasjon (Halkier, 2018; Bloor et al., 2001, s. 16). Å ha kjennskap til de andre deltagerne i fokusgruppen kan skape en trygg ramme ved at det gir deltagerne en forestilling om hvordan de andre vil reagere. Hvis deltagerne kjenner hverandre godt kan de også utdype hverandres perspektiver, opplevelser og erfaringer. I tillegg kan vennegrupper åpne opp for mest mulig naturlig interaksjon mellom deltagerne (Kitzinger, 1994 referert i Bloor et al., 2001, s. 22). Samtidig må man være oppmerksom på den sosiale kontrollen innad i en gruppe. Enkelt personer kan endre adferd og uttalelser under fokusgruppeintervjuet fordi de menneskene har både en fortid og fremtid sammen (Halkier, 2018).

4.3.1 Presentasjon av informanter

Som nevnt hadde jeg 16 informanter fordelt på fire fokusgrupper. Den første gruppa jeg intervjuet bestod av fire gutter (guttegruppe 1) der alle gikk siste året på studiespesialisering. Til felles hadde de også at alle fire hadde toppidrett som valgfag. Alle fire var født og oppvokst i nærområdet og to av dem hadde gått på samme barneskole.

Deretter intervjuet jeg jentegruppe 1 som bestod av fire jenter der alle gikk siste året på studiespesialisering. Tre av jentene var født og oppvokst i nærområdet, mens den ene var fra en liten øy noen timer unna skolen. Hun bodde på hybel i området rundt skolen. To av jentene hadde vokst opp i samme gate.

Jeg intervjuet så jentegruppe 2 som bestod av fire jenter som alle gikk studiespesialiserende. Ingen av deltakerne var opprinnelig fra nærområdet og tre av jentene kom opprinnelig fra utlandet.

Den siste gruppa jeg intervjuet, guttegruppe 2, bestod av fire gutter som alle hadde vokst opp i andre kommuner eller fylker enn deres nåværende bostedsadresse. Alle gikk Vg3 med et ønske om å oppnå studiekompetanse.

Tabell 1. Gutte- og jentegruppe 1 og 2

Gutte- og jentegruppe 1				Gutte- og jentegruppe 2			
Navn	Alder	Navn	Alder	Navn	Alder	Navn	Alder
Håkon	18	Henriette	18	Simon	23	Gina	20
Magnus	18	Sunniva	18	Lars	21	Adriana	21
Mika	18	Hanna	18	Einar	18	Nena	22
Erlend	18	Karolina	18	Ask	20	Aaida	23

Informantenes navn er anonymiserte, og elevene har fått hvert sitt pseudonym. I tillegg er det gjort en anonymisering og pseudonymisering av alle geografiske navn, samt navn på sportsklubber i det materialet som presenteres.

4.3.2 Gjennomføring av intervju

Faglærerne til informantene i de fire fokusgruppene fikk tilsendt et informasjonsskriv og en samtykkeerklæring i forkant av intervjuene (se vedlegg 1 og 2) som de delte med informantene. Dette for at de skulle kunne gjøre seg litt kjent med tematikken før intervjuene startet. Når alle interesserte hadde meldt seg, valgte faglærerne hvem som skulle stille til intervju. I forkant av rekrutteringen hadde jeg ønsket at grupperingene skulle bestå av venner eller elever som var trygge på hverandre. Dette var noe faglærer hadde kontroll på og satte sammen gruppene for meg.

Jeg fant det mest hensiktsmessig å gjennomføre intervjuene i skoletiden på informantenes undervisningssted og i et tidsrom der de egentlig skulle hatt undervisning, da det var mer praktisk at jeg reiste til skolen enn at informantene kom til meg. På denne måten mistet ikke

gruppa undervisning utover den tiden jeg hadde satt av til intervjuet, men samtidig dikterte det lengden på intervjuene (Bloor et al., 2001, s. 53) som var 45 minutter.

Valg av sted for intervju er viktig da det kan avgjøre om deltagerne i det hele tatt *kan* delta (Halkier, 2018, s. 40-42). I tillegg vil omgivelsene alltid påvirke interaksjonen mellom gruppedeltagerne. I dette tilfellet var undervisningsstedet sosialt gjenkjennelig for deltagerne samtidig som det ga meg muligheten til å lukke rommet for forstyrrelser. På denne måten kunne jeg anvende lydopptak uten avbrytelser og bakgrunnsstøy. Lydopptak ble brukt for å sikre påliteligheten når jeg etter hvert skulle begynne med etterarbeidet (Morgan, 1988, s. 61). Det er viktig å påpeke at valg av sted vil alltid ha en innvirkning på datamaterialet (Bloor et al., 2001, s. 39). Bloor et al. peker på studier der barneskoleelever ble intervjuet på skolen og deretter på noe han kaller «Saturday Club» som kan tolkes som en mer uformell setting. Intervjuene som var gjennomført på skolen bar preg av at barna korrigerende hverandre. I tillegg rakk de opp hånda før de snakket. Mens på Saturday Club lo og tullet de under intervjuene (ibid.).

Det var krevende å være både forsker og moderator da jeg måtte notere samt lytte aktivt mens jeg styrte samtalen i riktig retning. Mange av deltagerne både i jente- og guttegruppe 1 var beskjedene, noe som førte til at jeg ofte måtte stille enkeltpersoner direkte spørsmål. Informantene innad gruppene kjente hverandre og var valgt ut av faglærer fordi de hadde gått i samme klasse siden Vg1 eller lengre, og var sammen på fritiden. Halkier (2018) beskriver valg av deltagere som en viktig prosess der man må vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig å velge deltagere som kjenner hverandre eller ei. Velger man deltagere som kjenner hverandre kan det hende at viktig informasjon går tapt da deltagerne kan ta for gitt at resten av informantene vet hva de snakker om. I tilfeller der informanter ikke kjenner hverandre vil de være mer tilbøyelig til å forklare hva de mener mer detaljert. I dette prosjektet valgte jeg å oppfordre lærere til å rekruttere venner til fokusgruppeintervju da jeg antok at informantene ville være mer tilbøyelig til å stille til intervju enn hvis de måtte snakke med fremmede mennesker. Det er vanskelig å avgjøre om rekruttering av vennegrupper utgjorde noen forskjell da alle gruppene jeg intervjuet hadde kjentskap til de andre deltagerne.

I utgangspunktet hadde jeg tiltenkt moderatorrollen liten grad av moderasjon/kontroll der elevene diskuterte temaene uten særlig mye innblanding slik at svarene i stor grad skulle

reflektere informantenes meninger og historier og ikke mine egne (Morgan, 1988, s. 49, 50). Jeg opplevde utfordringer med å få flyt i samtalene mellom deltagerne i gutte- og jentegruppe 1 selv om elevene var venner og hadde kjent hverandre i tre år eller lengre. For disse gruppene benyttet jeg meg av tre direkte spørsmål samt to diskusjonstemaer (se vedlegg 3). De direkte spørsmålene dreide seg om hvilke type bopel de hadde vokst opp i, hva foreldrene arbeidet som og hva de selv la i ordet «friluftsliv». De to diskusjonstemaene omhandlet friluftslivsminner fra barndommen samt friluftslivsaktiviteter i senere tid.

Før intervjuet startet forklarte jeg hva et fokusgruppeintervju var og nødvendigheten ved å diskutere/samtale med hverandre rundt temaene etter hvert som jeg presenterte dem. Det viste seg å være lettere sagt enn gjort. Informantene i gruppe gutte- og jentegruppe 1 framstod som noe forlegen og tilbakeholdene og svarte ofte i enstavelsesord eller korte setninger. Etter at jeg hadde fullført intervjuet med de første gruppene, undret jeg meg om intervjuene virkelig kunne kalles fokusgruppeintervju. Den sosiale samhandlingen var som regel fraværende av årsaker jeg var usikker på. Jeg var usikker på om det var jeg som ikke mestret metoden godt nok eller om det var ungdommene som syntes tema var kjedelig og dessuten godt trent til å rekke opp handa og vente på tur. Som moderator hadde jeg kanskje tatt for stor plass og vært for redd for pinlig stillhet og derfor vært for tilstedeværende og dominerende (Bloor et al., 2001, s. 52). Jeg visste at både jente- og guttegruppe 2 ville bestå av litt eldre informanter, samt elever med andre sosiale bakgrunner og ville derfor kunne reagere noe annerledes enn de første gruppene. Jeg valgte likevel å endre noe ved måten jeg stilte spørsmålene på samt måten jeg forholdt meg til informantene mens de snakket. Som forberedelse til de to siste intervjuene formulerte jeg ett direkte spørsmål, samt 10 diskusjonsspørsmål/temaer (Se vedlegg 4). Hvert spørsmål/tema ble presentert både muntlig og skriftlig i form av et ark de kunne lese og sende rundt. I tillegg forklarte jeg tematikken litt grundigere og var tydeligere på hva som forventes under et fokusgruppeintervju før de begynte å snakke. Jeg valgte å ikke avbryte eller kommentere med mindre informantene stilte meg et direkte spørsmål. I stedet valgte jeg å nikke og smile bekræftende.

Resultatet var at informantene var tydelig engasjerte gjennom hele intervjuet og oppnådde en naturlig flyt med innspill av humor og andre kommentarer rettet mot hverandre. Det er umulig å si med sikkerhet hva det var som åpnet for mer flyt og lystig interaksjon, men antagelsen er

at det kom av en kombinasjon av både elevenes modenhet samt små justeringer i metoden og modereringen.

4.4 Analyseprosessen

En viktig del av analyseprosessen er å transkribere intervjuene. Siden jeg var alene om arbeidet bestemte jeg meg for å begynne så fort jeg var ferdig med hvert intervju. Dette hjalp meg å huske både stemningen, kroppsspråk og kontakten mellom deltagerne. Jeg valgte å bruke Halkier (2018, s. 74) regler for transkribering der jeg skrev inn lydene «latter» og «m-m-m». I begynnelsen forsøkte jeg å transkribere fra dialekt til bokmål, men fikk raskt en følelse av at det ville kunne endre meningsinnholdet i empirien når jeg senere skulle begynne med koding av materialet. I stedet begynte jeg på nytt der jeg transkriberte alt så fonetisk som mulig. Prosjektet var ikke preget at en dyptgående analyse av interaksjonsformer.

Det var lærerikt for meg å transkribere etter hvert gjennomført intervju siden jeg ikke benyttet meg av en pilotgruppe. På denne måten oppdaget jeg svakheter ved min egen stil og greide å luke ut mange unødvendige gjentakelser slik at jeg ikke gjorde de samme feilene igjen. Et av hovedpoengene med transkribering av fokusgrupper er å sørge for at man transkriberer all tale (Halkier, 2018, s. 73). Også der man snakker i munnen på hverandre. Det hendte at jeg ikke greide å tyde hva som ble sagt da det ofte var noen som snakket høyere enn andre. Likevel har jeg transkribert ufullstendige setninger og korte uttrykk som «m-m» og «ja-h».

Tema for problemstillingen, som er ungdommer og friluftsliv, var bestemt i forkant av intervjuene. I utgangspunktet ønsket jeg å utforske friluftsliv og *sosiale forskjeller* blant ungdom. *Sosiale forskjeller* måtte ekskluderes pga. manglende empiri etter at intervjutranskripsjonene var ferdig kategoriserte og analyserte. Til gjengjeld åpnet interaksjonene mellom informantene i de to siste fokusgruppene opp for temaer jeg ikke hadde vurdert under planleggingen. Noen av temaene som oppstod spontant endte opp som hovedkategorier i analyseprosessen.

Koding og sortering av datamaterialet er inspirert av Tjoras (2013, s. 175) stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI), der jeg først sorterte 54 sider rådata til tekstnære koder (ibid., s. 179). Deretter begynte jeg arbeidet med kategoriseringen som bestod av å samle alle kodene jeg oppfattet som relevante for problemstillingen. I første runde sorterte jeg ett og ett intervju i en tabell jeg utviklet i et dataprogram. Arbeidet resulterte i 9 temaer for gruppe 1 og 2, og 11

temaer for gruppe 3 og 4. Til sist samlet jeg alt datamaterialet i 8 temaer, der tre skilte seg ut ved at det fantes mye empiri på tvers av alle gruppene. Disse ble hovedkategoriene med utgangspunkt i problemstillingen.

Metoden har både induktive og deduktive preg ved seg siden jeg begynte forskningen med ett sett teoretiske «briller» der jeg tenkte jeg skulle holde det empiriske opp mot det teoretiske (Tjora, 2013, s. 175). Det fungerte til en viss grad, men jeg ble nødt til å forkaste noen av måtene jeg hadde tenkt å bruke teoriene da det ikke fantes empiri som sa noe som kunne tolkes i lys av enkelte begreper og lesemåter. I stedet benyttet jeg meg av enkeltbegreper innenfor noen teorier, i tillegg til at jeg ble nødt til å foreta meg en mer induktiv tilnærming der jeg jobbet fra data mot teori (ibid.).

Noen sitater lot seg ikke kode i sorteringsfasen. Etter at en av informanten listet opp noen friluftslivsaktiviteter han og familien brukte å gjøre da han var barn, avsluttet han med å si: «[...]det man gjør når man er ute». Utsagnet ble ikke fulgt opp, noe jeg i ettertid ser kunne vært interessant. Her har Erlend tatt for gitt at gruppa vet hva «man gjør når man er ute», noe som er en kjent svakhet i fokusgrupper der informantene er en allerede etablert sosial gruppe (Halkier, 2018, s. 32). Det kan godt hende at vennegruppa visste nøyaktig hva han mente, og jeg ser i ettertid at jeg sikkert har hatt en *antagelse* om hva han mente under intervjuet. Antagelsen har ikke latt seg kategorisere i sorteringsfasen av analysen fordi jeg faktisk ikke *vet* hva han mente». I tillegg ble mobbing som tema ikke fulgt opp i intervjuet da informanten Ask begynte å snakke om mobbing på skolen. Det hadde ikke vært et tema i planlegging- og utførelsesfasen. I ettertid ser jeg at det kunne vært interessant å stille noen oppfølgingsspørsmål da det viste seg å være interessant når jeg så at jeg kunne se det i sammenheng med stigma forbundet med låneutstyr.

4.5 Forskningskvalitet

Man kan benytte de tre kriteriene: pålitelighet (reliabilitet), gyldighet (validitet) og generaliserbarhet som indikatorer på kvalitet i et forskningsarbeid (Tjora, 2013, s. 202).

4.5.1 Pålitelighet (Reliabilitet)

I kvalitativ forskning handler pålitelighet om at man utfører forskningen på en faglig forsvarlig måte (Silverman, 2006 referert i Halkier, 2018, s. 105). Man må operasjonalisere problemstillingen sin ved å utarbeide forskningsspørsmål og en intervjuguide i lys av et

teoretiske perspektiv samt tidligere forskning (ibid.). I tillegg må man gjennomføre datainnsamlingen og analysen så systematisk som mulig.

I Tracys (2010) artikkel «Eight “Big-Tent” Criteria for Excellent Qualitative Research» vises det til en sjekklister som kan bidra til å høyne et forskningsprosjekts pålitelighet. Ikke alle kriteriene vil være relevant for all forskning, men Tracy poengterer likevel at de kan fungere som et pedagogisk verktøy. Et poeng Tracy presenterer er å spørre seg selv om man har valgt et viktig tema som vil bidra med signifikant data. Jeg vil påstå ungdommers bruk og forståelse av friluftsliv er sosiologisk og samfunnsmedisinsk interessant fordi friluftsliv og helse henger tett sammen. Det neste man kan spørre seg er om man har vært oppriktig i studien. I dette tilfellet vil det handle om det er demonstrert en tilstrekkelig grad av håndverksmessig kvalitet i gjennomføringen og analysen (Flick, 1998 referert i Haliker, 2018, s. 107). Her må den som undersøker forholde seg systematisk og reflektert gjennom dataproduksjon og analyse (ibid.), noe jeg har gjort ettersom jeg har forholdt meg til koding basert på fellestrekk ved de forskjellige utsagnene. I tillegg påpekte jeg (se kap. 4.3.2) at jeg gjorde noen endringer i metoden da jeg ikke oppnådde optimale interaksjoner mellom informantene. Selv om informantene diskuterte de samme temaene, kan det hende at endringene utgjorde forskjeller i elevenes tilbøyelighet til å dele meninger med gruppa. I tillegg har jeg vært åpen om rekruttering- og analysemetoden. Lyddoptak ble gjennomført under alle intervjuene, noe som sikret nøyaktighet når jeg begynte å transkribere (Bloor et al., 2001, s. 42) og tillot meg å bruke direkte sitat slik informantene la de fram (Tjora, 2013, s. 205).

4.5.2 Gyldighet (Validitet)

Validitet, eller gyldighet, handler om at man undersøker det vi sier vi skal undersøke (Halkier, 2018, s. 105; Tjora, 2013, s. 206), og i fokusgrupper handler det ofte om et systematisk metodologisk design på basis av prosjektets forskningsspørsmål og teoretiske perspektiv (Halkier, 2018, s. 108). Ved å bruke intervju som metode kunne jeg sikre validitet ved å forsikre meg at jeg forstod informantene når de svarte på spørsmål eller diskuterte seg imellom. Dette gjorde jeg ved å be de om å forklare noe på en annen måte, eller rett og slett spørre hva de mener med det de sier, når noe var uklart. Det samme gjaldt informantene; noen av deltakerne spurte ofte om jeg kunne omformulere spørsmålene eller komme med eksempler slik at de forstod spørsmålet bedre. En svakhet ved oppgavens validitet kan være at

en fokusgruppe kunne tolke diskusjonsspørsmålene noe annerledes enn de andre gruppene. Dette kan også være en styrke ved at de på den måten dekker et større erfaringsomfang og at jeg, som moderator, kan følge opp nye og interessante samtaler.

Noe jeg anser som en styrke for validiteten er å transkribere intervjuene på informantenes dialekt. Etter å ha gjort et forsøk på å transkribere intervjuene på bokmål, innså jeg raskt at noe av meningen forsvant i «oversettelsen». Jeg valgte å begynne på nytt og transkribere alle intervjuene på dialekt for å sikre riktig meningsinnhold.

At fokusgruppe var metodisk relevant kom ikke til syne før i de to siste intervjuene, men frembrakte til gjengjeld empiri som viste seg å være viktig for undersøkelsen.

4.5.3 Generalisering

Fokusgruppedata er kvalitative data, noe som vil ha betydning for hvordan man generaliserer empirien. Dataen er verken statistisk generaliserende eller representativ for den øvrige befolkningen, men kan inneholde en analytisk overførbarhet. I dette tilfellet måtte jeg her ta en vurdering om dataene og interaksjonene var analytisk gjenkjennelige når det gjaldt kontekst, tidligere forskning og teoretiske begreper (Halkier, 2018, s. 112).

Den mest kjente formen for generalisering er generalisering på basis av kvantitativ data (Halkier, 2018, s. 110). Her kan datamateriale være basert på en stor mengde respondenter der hele befolkningen vil ha hatt samme sannsynlighet for å bli valgt ut til spørreundersøkelsen. Utvalget av deltagere til et fokusgruppeintervju vil være en selektiv utvelgelse og man kan derfor «[argumentere] for, at mønstrene i fokusgruppedata representerer teoretiske og sosialt genkendelige dynamikker og kategorier i forhold til den kontekst, som fokusgruppeinteraksjonene handler om» (Halkier, 2018, s. 110-111).

Ved hjelp av idealtypiske generaliseringsmetoder er det mulig å generalisere på bakgrunn av datamateriale som inneholder likheter (Halkier, 2011, s. 790-792). Ved å utarbeide kategorier/temaer med kriterier for sorteringen, mener jeg forskningen inneholder en viss kulturell overførbarhet. For eksempel kan man tenke seg at informantenes mangfoldige definisjoner av begrepet friluftsliv, kan overføres til andre ungdomsgrupper.

4.6 Forskningsetikk

Jeg har forholdt meg til De nasjonale forskningsetiske komiteenes etiske retningslinjer og Personopplysningsloven når det gjelder anonymisering, behandling av personopplysninger og informert samtykke (Torp, 2021; personopplysningsloven, 2018). Selv om friluftsliv ikke er et spesielt sensitivt tema, kan et fokusgruppeintervju skape utfordringer og da har forskeren har et ansvar for å sørge for at informantene opplever situasjonen som trygg (Skilbrei, 2021, s. 161).

Når spørsmål om foreldrenes arbeid og egen oppvekst stilles kan informantene oppdage forskjeller innad i gruppen de ikke var klar over. Forskeren må vurdere om informantene kan bli skadelidende ved å delta i studien. I tilfellet med denne oppgaven vurderes sannsynligheten for at identifiserende informasjon skal havne på avveie for liten. I tillegg vurderes skadeomfanget som begrenset, eller ikke vesentlig, om informantene skulle kunne identifiseres.

Som forsker kan man ikke kontrollere at konfidensielle opplysninger blir spredt utenfor gruppa, noe som kan ha negativ innvirkning på deltakeren det gjelder (Bloor et al., 2001, s. 25). En vennegruppe kan også inneholde dominante medlemmer som reagerer negativt på utsagn av andre gruppemedlemmer (ibid., s. 21). I tillegg må man ikke glemme at vennegruppa fortsetter å eksistere etter intervjuet. Opplysningene informantene oppgir er ikke bare delt med intervjuer, men også med hele gruppa. Man må være klar over at informasjonen de deler kan potensielt være stigmatiserende for den som deler den (ibid. s. 23).

Innenfor forskning der man får kjennskap til andre menneskers liv, er kunnskapen taushetsbelagt. Dette gjelder også denne oppgaven. I dette tilfellet gjelder informert samtykke og konfidensialitet. Gjennom kvalitative intervjuer vil forskeren få informasjon om intervjuobjekter, og noen ganger vil forskeren få informasjon om tredjepersoner som ikke er med i forskningen (Skilbrei, 2021). I studier der informasjon om andre samles og behandles, vil forskningen være meldepliktig (Personopplysningsloven, 2018). Prosjekter som er knyttet til universiteter og andre forskningsinstitusjoner, er pliktet til å melde sine forskningsprosjekter til Sikt dersom forskningen inneholder persondata. Sikt tilbyr personverstjenester for forskning til utdannings- og forskningsinstitusjoner (Sikt, 2023). Tjenesten tilbyr hjelp til studenter og ansatte ved utdanning- og forskningsinstitusjoner med å

overholde personvernloven. Denne studien er godkjent av Sikt (se vedlegg 5). Nettskjema-diktafon ble benyttet via smarttelefon under intervjuene. Opptakene ble sendt til Nettskjema, som er et verktøy for sikker oppbevaring av blant annet intervjuopptak, og utviklet av Universitetet i Oslo (UiO, 2010). Universitetet i Tromsø anbefaler bruk av Nettskjema.

5 Empiri og analyse

Empirien jeg bruker i denne oppgaven er sitater som belyser problemstillingen: «*Hva betyr friluftsliv for ungdommer*». Kapittelet er bygd opp etter temaene jeg fant interessante under analysen, der jeg først presenterer måter naturen tilrettelegges for friluftsliv. Deretter belyses «kosen» og fellesskapet friluftsliv tilrettelegger for, for noen av informantene. Deltakerne diskuterer deretter friluftslivets gleder i barndommen, og friluftslivets begrensninger i ungdommen. I tillegg vektlegges *utstyr* i forbindelse med friluftslivsaktiviteter. Siden jentegruppe 2 hovedsakelig bestod av innvandrerungdom, valgte jeg å isolere deres erfaringer i analysen under overskriften: «En annerledes oppvekst». Til sist tar jeg et nærmere blikk på friluftslivsinteresser i overgangen fra barn til voksen.

Grunnlaget for empiri- og analysekapittelet består av materiale fra fire fokusgrupper bestående av ungdom mellom 18 og 24 år. Fokusgruppene er inndelt i to jente- og to guttegrupper, der den ene jentegruppen hovedsakelig består av innvandrerungdom.

Når det gjelder tilrettelegging av naturen for friluftslivsaktiviteter, diskuterer informantene hva de mener *friluftsliv* er. Dette er temaet der vi ser mest enighet og uenighet. I kapittelet om kos og fellesskap ser vi hvordan natur og friluftsliv er en arena der man kan tilbringe kvalitetstid med familie og venner. Mange av informantene rapporterte om en nedgang i friluftslivsaktiviteter etter hvert som de ble eldre. Dette belyses i underkapittelet «Glede og begrensninger». Det framkom av empirien at informantene hadde ulike erfaringer når det gjaldt låneutstyr, noe som bidro til interessante funn om forskjell i holdninger blant ungdommene. Noen av informantene kunne fortelle om følelsen av skam tilknyttet bruk av låneutstyr, mens andre snakket varmt om muligheten til å låne utstyr til for eksempel vinteraktiviteter. Informantene med innvandrerbakgrunn skilte seg fra de andre informantene ved at de, per dags dato, planla friluftslivsaktiviteter og brukte naturen som en sosial arena. Det var tydelig at informantene med innvandrerbakgrunn ikke hadde ikke gjort seg de samme erfaringene som de norskfødte informantene hadde i barndommen, noe som kanskje førte til at de skilte seg ut som unge voksne. For de norskfødte informantene viser empirien at friluftsliv er en egen arena for selvstendighetsgjøring, og belyses derfor i et eget underkapittel.

Analysen i kapittel 5.1 baserer seg på svar jeg fikk da jeg spurte informantene om hva de legger i begrepet friluftsliv.

5.1 Tilrettelegging for friluftsliv

Innledningsvis kan vi se at begrepet friluftsliv kan defineres på forskjellige måter (kap. 1.2; 1.3). Breiviks (1978) definisjon ekskluderer konkurranse- og motorsport, mens offentlig politikk åpner for en videre definisjon når de beskriver friluftsliv som «Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse» (Meld. St. (2015-2016). Datamaterialet i denne studien bærer preg av både Breiviks (1978) og offentlig politikks friluftslivsdefinisjoner.

Det var høy grad av konsensus i jentegruppe 1 da de ble spurt om hva de la i begrepet *friluftsliv*. Alle var enige om at det var nok å *bare være ute* så lenge man gjorde noe man likte å holde på med. Dette kunne innebære en tur i skog og mark eller sitte i fjæra og grille. Jentene la ikke noen begrensinger på hva friluftsliv kunne være og assosierte friluftsliv med kos.

Guttegruppe 1 viste også høy grad av konsensus, men satte litt strengere krav på hva som kunne inngå i friluftslivbegrepet. I tillegg hadde noen av informantene ideer om *hvem* det var som benyttet seg av friluftsliv. For eksempel var informantene tydelige på at de assosierte friluftslivbegrepet med sport, fritid og mennesker med god helse.

Håkon i guttegruppe 1, delte noen likheter med Breiviks (1978, s. 8) avgrensninger innenfor friluftsliv når han ekskluderer el-sykkel fra friluftslivsbegrepet. Dette kom fram da Mika, en elev i samme gruppe, kom med en bemerkning angående hva som *ikke* er å regne som friluftsliv. De to deltakerne syklet nemlig sammen til treninger, men den ene hadde fått problemer med å holde følge etter at den andre hadde fått en el-sykkel. Intervjuer kommenterte: «Jaja, det [el-sykkel] er vel friluftsliv det og?» hvorpå Håkon svarte: «Ikke helt. Syns ikke det». Breivik beskriver avgrensningen som et skille mellom mennesket og naturen som selve drivkraften, og det motoriserte (ibid.). Ifølge Breivik må det være naturen eller mennesket selv som står bak energiproduksjonen for at det skal regnes som friluftsliv. Breiviks avgrensning kan også ses i lys av Fiskes (2010) teori om skillet mellom kultur, «det naturlige» og naturen, der variasjoner og grader av tilrettelegging av naturen vil avgjøre om man snakker om land eller by. «Naturen» er urørt av mennesker, mens «kultur» alltid er

menneskeskapt. «Det naturlige» er en mellomstasjon, der kultur og natur møtes. Det er på denne mellomstasjonen at friluftsliv kan oppleves, men det er opp til hver enkelt om et utendørsområde kan tolkes som egnet for friluftsliv. Her vil graden av menneskers inngripen være avgjørende for om noe er by eller friluftsliv. Det kan tolkes dithen at Mika ikke oppfattet bruk av el-sykkel som friluftsliv fordi den er et motorisert framkomstmiddel.

Når det gjaldt sport og idrett skilte ikke informantene i guttegruppe 1 mellom langrenn som friluftsliv og langrenn som idrett. Noen av informantene drev med langrenn som toppidrett og skilte ikke mellom skigåing i regi av skolen, skiklubben, eller på fritiden. For dem var langrenn friluftsliv uansett hvordan de bedrev den. Dette skiller seg fra det Breivik (1978, s. 8) kaller A- og B-aktiviteter der idrett og sport ikke har en plass i friluftslivsbegrepet.

Jentegruppe 2 viste også stor grad av konsensus når det gjaldt friluftslivsbegrepet. I tillegg støttet de hverandre. I likhet med både jente- og guttegruppe 1 gjaldt det å bruke naturen på en eller annen måte. Noe de hadde til felles med jentegruppe 1 var at følelsen, eller stemningen, ble framhevet når de snakket om hvordan de opplevde i naturen. Man skal med andre ord oppleve glede når man driver med friluftsliv, ifølge informantene.

Guttegruppe 2 viste mye større grad av uenighet innad gruppa enn de andre gruppene når de fikk spørsmål om hva de la i begrepet friluftsliv. De var alle enige om at man måtte ut i naturen, mens uenigheten gikk ut på hva man foretok seg. Simon inkluderte snøscooterkjøring, båtturer, fisketurer og toppturer. Lars hadde et litt mer avslappet forhold til begrepet og stilte kun ett kriterium og det var at man skulle oppholde seg ute i naturen. Samtalen under er en diskusjon mellom informantene i denne gruppa der de snakker om hvilke friluftslivsaktiviteter de gjorde med familien i barndommen. I løpet av diskusjonen kommer det fram hva de inkluderer i friluftslivsbegrepet, men også hva de *ikke* legger i begrepet:

Lars: Æ tenke også at det e litt mer sånn avkobling fra teknologiske (...) at du ikke bruke så mye hjelpemidla. Æ forbind ikke akkurat, ka det hete, snøscootera med [friluftsliv]. Det blir ikke helt rett liksom.

Ask: Litt mere sånne planlagte turer med friluftsliv. Det var ikke sånn at vi bare så 'i dag skal vi gå en lengre tur', det var mer planlagt for oss.

Simon: Æ vil bare slenge inn at båttur e også friluftsliv.

Einar: Vi hadde mye sånn telttur eh, fjelltur.

Lars: Det e en gåtur på fjellet når æ tenke på friluftsliv.

Ask: Sport kan være en del av friluftsliv hvis det er ski og sånt. Jeg har drevet med svømming og det er ikke noe jeg vil betegne som friluftsliv.

Simon: Æ tenke at ski kan godt for min del tenkes at det e friluftsliv. En langrennstur i ei løype i Dalen for eksempel Eventuelt ta på dæ fjellskian og ta med dæ teltet og fær ut. Så helt klart, men ikke sånn, ikke en direkte kobling [mellom ski og friluftsliv] hos meg i hvert fall.

Einar: Æ like å spille volleyball på stranda, men æ vil ikke kalle det friluftsliv. Dem har sånn frisbeegolf også. Der kunne man ha fått en sånn friluftsfølelse. Så det har sikkert nåkka med miljøet rundt dæ å gjøre. Hvis du e å traske i skogen. Det har ikke bare nåkka å gjøre med ka du gjør, men det har med omgivelsan [å gjøre].

Både Ask og Simon nikker bekreftende.

Ask: Jeg har også inntrykk av at når det ikke er en bestemt lek eller idrett så føles det mer ut som det er friluftsliv.

Simon: mm (bekreftende)

Einar: Æ tenke jo at ski og frisbeegolf e gjerne ting som kan kombineres med friluftsliv, men volleyball på en bane på stranda det e (...) Det føles ikke så veldig mye ut som friluftsliv. Det e kanskje fordi det e idrett.

Ask: mm (bekreftende)

Samtalen mellom guttene viser at det er uenighet innad gruppa. Noen av ungdommene viste til det samme som Breivik (1978) skriver når de sier at sport og idrett ikke hører hjemme i friluftslivbegrepet. De mente det kommer an på sporten. For Einar var omgivelsene avgjørende, noe som kan peke mot at friluftsliv er ikke bare noe man gjør, men noe som har med følelser å gjøre. I perioder kunne det virke som det var høyere konsensus enn det egentlig var når både Ask og Simon nikkete bekreftende etter andre gruppemedlemmers utsagn. Men

som det kom fram videre i samtalen, kan vi se at Simon har en utvidet friluftslivsbegrepforståelse. Ask var tilsynelatende enig i at volleyball ikke kan inkluderes i friluftslivsbegrepet, men inkluderer det ved flere anledninger senere i intervjuet. Den til tider høye graden av konsensus blant noen gruppedeltakere i fokusgruppene, stemmer overens med det Halkier (2018, s. 15) kaller *konformitet*, noe som kan legge en demper på deltakernes variasjon i uttrykk.

I samtalene mellom informantene i guttegruppe 2 oppstod det en diskusjon om nøyaktig hva som inngikk i friluftslivsbegrepet. Det virket som det eksisterte en usynlig barriere mellom det Fiske (2010) referer til som henholdsvis *natur* og *kultur*. Informantene greide ikke helt å sette fingeren på hva det var som skilte friluftsliv fra andre uteaktiviteter, men kom fram til at omgivelsene kunne være av betydning. Overgangen fra natur til kultur kaller Fiske *naturlig*, og er både et fysisk og et psykisk skille mellom natur og kultur, en mellomting mellom urørt natur og menneskers sterke inngripen i naturen (se kap. 2).

Et annet skille mellom det Fiske (2010) referer til som henholdsvis kultur, det naturlige og natur, blir synlig når gruppedeltakerne reagerer når Einar forteller at han gjerne is- og snøbader om vinteren, med kun med badstue og badestamp tilgjengelig:

De aller fleste friluftslivsaktivitetene er hold på med e på sommerstid, så det er sykling, volleyball eller bading. Det eneste æ kan tenke mæ på vinterstid som æ syns e artig det e isbading. Men med badstue!

Ask svarer med at han også liker å isbade, men ikke med badstue:

På sommeren er jeg mer motivert til å være på stranda og spille volleyball og sånne typer ting. Isbading og, men ikke med badstue (ler). Det gjør jeg ikke (ler).

Når Simon spør guttene om de har prøvd snøbading svarer Einar spøkefullt: «Ja, men sånn Jacuzzi ved sia av?» Simon sier at Einar jukser og alle guttene ler.

Samtalene mellom guttene i guttegruppe 2 er lystig og de bruker mye humor for å vise hvor de står når det gjelder «tillatt» tilrettelegging av friluftsliv. Einar forstår at hans måte å tilrettelegge friluftslivsaktiviteter på kan anses som «feil» av de andre gruppedeltagerne. Det å bruke en badstue etter isbading er å tilrettelegge for mye i Asks øyne, så når Simon spør om

deltakerne har prøvd snøbading sier han at han trenger en Jacuzzi for å gjøre det, og ler av seg selv. Simon, som litt tidligere fikk høre av en annen deltaker at scooterkjøring på fjellet ikke var friluftsliv, sier nå at Einar jukser når han tilrettelegger med badstue og badestamp. Simon har vokst opp med scooterkjøring og ser på det som en naturlig del av friluftslivet hans. Her kan man si at habitus virker inn på det deltakerne oppfatter som friluftsliv og dermed formet deres smak.

Samtalen om tilrettelegging for friluftslivsaktiviteter er noe som går igjen i alle intervjuene. Datamaterialet viser også at mange av informantene trengte et påskudd for å gå ut. Selve formålet med å være ute var ikke å oppleve [...] «fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse», slik Klima- og miljødepartementet (2015-2016, s. 10) definerer begrepet friluftsliv. Formålet lå i selve aktiviteten. Når skolegårdene fra barndommen beskrives, nevner informantene ofte hvor mange huskestativ, fotballbaner eller bakker de hadde å ake i, i stedet for å fortelle om hva de faktisk gjorde. I det usagte ligger det implisitt at man aker i en akebakke og husker i et huskestativ. Selve friluftslivsaktiviteten var underforstått når ressursene ble beskrevet. Informantene pekte på påskudd for å gå ut, og apparater man kunne bruke for å aktivisere seg selv hvis man *måtte* være ute, slik noen beskrev opplevelser fra skoletiden.

Denne underforståtheten gikk igjen når elevene fortalte om ferieturer. Mange av informantene nevnte campingvogna og hytta som en selvfølge når de beskrev friluftslivsaktiviteter både fra barndommen og den dag i dag. Både ei hytte og ei campingvogn er bosted og sier egentlig ikke noe om friluftsliv. Det ble ikke stilt noen oppfølgings spørsmål etter utsagnene, men man kan forstå at det ligger noe usagt om friluftsliv når man sier at man skal på hytta eller skal på tur med campingvogna. Bak *hytta* og *campingvogna* lå det en antagelse om at friluftsliv ville stå i fokus på slike turer. Det er denne tause kunnskapen (Eriksen & Holtan, 2023) som må avdekkes.

Henriette fortalte hvordan skolen tilrettela for bruk av naturen ved å ta elevene med opp på fjellet til en lavvo eller padle i kajaker i fjæra. Hun fortalte at hun hadde gått på en liten distriktsskole der skolen hadde hatt stort fokus på samhold og friluftsliv. Skolen hadde hatt god tilgang på både skog og hav, noe de benyttet seg mye av. Hanna fortalte at hun hadde hatt

en hest hun red på flere ganger i uka helt til hun begynte på videregående skole. I tillegg til ridning hadde hun og familien vær aktive innenfor skisport.

Erlend, Håkon og Sunniva husker godt at de pleide å dra til familiehytta på sommers- og vinterstid. Håkon minnes at han og familien pleiede å grille pølse i fjæra når de var på hytta. Erlend var spesielt glad i isfiske når han var på hytta. Sunniva minnes skogsturer på truger og turer i fjæra. Familien eide i tillegg en båt de pleide å fiske fra. Erlend og Mika fortalte at de fortsatt liker isfiske og jakt den dag i dag.

Isfiske, fiske fra båt og jakt kan alle kalles friluftsliv og faller inn under kategorien Breivik (1978) kaller attåtning eller kun friluftsliv. For Erlend, Håkon og Mika betydde friluftsliv på hytta en del tilrettelegging for aktiviteter i naturen. For Erlend og Mika har isfiske og jakt blitt en del av deres habitus. Mika forteller at han er blitt kjent som en turperson:

Det har vær mye [friluftsliv] i min familie. I min klasse har æ blitt kjent som en sånn turperson for familien min brukte å ta mæ med på masse tura. Lange tura, korte tura. Vi har også hund så, det blir også, vi måtte ta den ut hver dag. Æ pleide i hvert fall å ta et par lange tura også [med hunden] (Mika).

Mikas interesser for friluftsliv kan ses i lys av habitus og smak. Han ervervet et sett disposisjoner gjennom primærsosialiseringen som videre har ført til en smak for friluftsliv og da spesielt jakt og isfiske. Erlends tilfelle er noe likt Mikas da han kan fortelle at friluftsliv også har stått sterkt i hans familie:

[...] så har æ jo vokst opp i en familie der friluftsliv har betydd mye, eh spesielt langrenn da og fotball. Veldig interessert i idrett og har egentlig gjort mye med begge sien av familien egentlig. På den ene sia har vi camping[vogn] der vi bruke å fiske, fyre bål og gå på tura, og på den andre sia så bruke vi også å fiske og gå på tura og egentlig det man gjør når man e ute (Erlend).

Erlend differensierer ikke mellom sport, idrett og friluftsliv når han forklarer at fotball og langrenn er friluftslivsaktiviteter som har stått i fokus i familien hans. Hans utsagn peker på en etablert friluftslivhabitus, der det han lærte av familien som barn, har fulgt han gjennom oppveksten og lagt et grunnlag for interessene hans i dag som er fotball, langrenn, isfiske og jakt.

Tar man utsagnene til informantene i betraktning, framstår friluftslivsbegrepet som mangfoldig. Noen av informantene vokste opp med gåturer i fjellet, mens andre vokste opp med scooterkjøring, og vil dermed definere *det* som friluftsliv. Ungdommenes smak når det gjelder friluftslivsaktiviteter er et speil på deres oppvekst og dermed deres habitus.

5.2 «Friluftslivet mitt e ganske fint» - Fellesskap som mål med friluftsliv

Diskusjonen rundt friluftslivsbegrepet handler i stor grad om hvilke aktiviteter man skal inkludere i begrepet. Innholdet i begrepet er noe som har endret seg med årene, og mye kan tyde på at begrepet fortsetter å endre seg med samfunnsutviklingen. Denne antagelsen underbygges av Skår et al. (2014) som påpeker at dagens friluftsliv krever mer spesialisert utstyr som tilrettelegger for aktiviteten. Samtidig peker interessene til noen av informantene i en retning innenfor friluftsliv der de ikke pålegger hverandre krav om spesialisert utstyr. Det tidligere forskning og diskusjonen rundt friluftslivsbegrepet ikke snakker om er hvorvidt det ligger til grunn et krav om sosialt samvær når man holder på med friluftsliv. Mye tyder på at man fritt kan velge om man vil holde på med friluftsliv alene eller sammen med noen. Interessant nok ble sosialt samvær løftet fram som noe selvsagt for mange av ungdommene når de ble spurt om hva som hindret eller tillot dem å være mer aktive friluftslivutøvere. Henriette fortalte at hun hadde vokst opp i landlige omgivelser uten mange lekekamerater. Hun beskrev familien sin som mennesker som helst ville være inne, men som av og til tok middagen i fjæra. Da hun begynte på videregående skole flyttet hun til nærmeste by. Likevel hadde hun ikke alltid bodd i samme bydel som klassevenninnene. Henriette hadde nylig flyttet nærmere skolen, noe som hadde ført til at hun lettere kunne være sammen med venner på fritiden. I tillegg hadde hun fått førerkort, som også hadde åpnet for en raskere tilgang på venner og dermed raskere tilgang på friluftslivsaktiviteter *sammen* med venner:

Æ har no funne nån å være med (...) Så det va veldig [lenge] å ta buss i en time for å finne nån å være med (Henriette).

En annen informant brukte konsekvent pronomen «vi» når han snakket om temaet *nåtid og friluftsliv*:

Vi e jo glad i.. Vi har jo Storstranda her i byen. Også har vi Lillestranda her borte. Han Håkon bor jo her borte og der har vi også en fin badeplass om sommern der vi pleie å

være med guttan. Også møtes vi vel egentlig her i byen på Stranda. Vi like å være bare guttan. Ikke hele byen liksom (Mika).

Sitatet ovenfor gir inntrykk av at sosialt samvær med venner er underforstått når man driver med friluftslivsaktiviteter.

En annen deltaker i samme gruppe bekrefter på mange måter at han prioriterer det sosiale samværet med familien framfor å drive med friluftslivsaktiviteter alene:

Asså, det e ikke nåkka som.. Æ tar mæ ikkje tia til det [friluftsliv]. Hvis familien gjør det så e æ jo med (Magnus).

Fra sitatet kan man tolke at Magnus ikke prioriterer friluftslivsaktiviteter alene, men vil ta seg tid til det hvis familien planlegger og inviterer han med. Han opplever kanskje friluftsliv som en familieorientert aktivitet på grunn av erfaringer fra barndommen.

Aaida, som hadde innvandrerbakgrunn, uttrykte seg eksplisitt nå det gjaldt det sosiale aspektet:

Friluftslivet mitt e ganske fint. Æ har .. æ bruke å være [sammen] med venna. Æ har ikke så mange familiemedlemma her, men æ har venninne og vi bruke å planlegge [friluftslivsaktiviteter]. Æ går jo mye på fjelltur. Ikke alene, men med familien til typen min. Ellers hadde æ ikkje gått (Aaida).

I Aaidas utsagn ligger noe usagt og kanskje noe selvsagte; nemlig forholdet mellom det familiære og tilknytningen til friluftsliv. Hun forstår friluftsliv som noe sosialt som skal gjøres sammen med familie.

Når informantene i jentegruppe 2 ble spurt om det er noe som stopper de fra å være mer aktive innenfor friluftsliv, påpeker noen av informantene at de har lite tid til friluftsliv på grunn av skolen. Nena trekker inn sosialt samvær med venner og setter det i lys av tidsklemma:

Nei, for min det så har æ faktisk tid. Vi planlegger mange turer, æ og venninnene mine, men æ studere [og] de studere. Men som i fjor.. æ studerte ikke. Æ jobba så æ va veldig tilgjengelig hele tida, og vi kunne planlegge å gjøre det

[friluftslivsaktiviteter] og gå hit og gjøre det. Æ ville utforske Tromsø. Det var første året mitt her. Men det e alltid, når man har ei stor vennegruppe så e det vanskelig å finne ei tid å kunne møtes en plass. Og de gangene æ har fri så vil æ jo veldig gjerne gjøre det med de andre (Nena).

Nena forklarer at det ikke alltid er like lett å finne tid til friluftslivsaktiviteter på grunn av skolearbeid. I tillegg har hun en stor vennegruppe, noe som krever en del koordinering om hun skal greie å inkludere alle i friluftslivsplaner, slik hun uttrykker at hun ønsker.

Da jentegruppe 2 diskuterte temaet *friluftsliv i dag* svarte Nena at hun og venninner forsøker å planlegge hytteturer jevnlig. Gina tar samtalen tilbake til barndomsminnene og forteller at hun var veldig aktiv med familien sin som barn. Hun fortalte om båtturer, isfisking, fjellturer og grilling ute. Har skilte Gina seg ut ved at hun var den eneste norskfødte informanten i gruppa.

I samme gruppe minnes Nena barndommen og hvordan hun ikke likte vinteraktiviteter siden hun ikke hadde vokst opp med det. Hun forteller at etter hvert som hun ble eldre og lærte seg å kle seg etter været, opplever hun både vennskap og, det hun kaller, ordentlig glede i naturen. Nena er en av de informantene som helst ønsker å oppleve naturen sammen med venner:

Æ bruke å gå tura med vennan mine. Man kommer sæ litt ut. Vi e ikke så god så det e veldig artig med sånne ting (Nena).

Her refererer Nena til turer med vennegjengen. Hun forteller at hun har funnet seg en vennegjeng der de fleste har innvandrerbakgrunn i tillegg til at de ikke vokste opp med norske friluftslivstradisjoner. At de ikke er «veldig gode», presenterer hun som noe positivt uten å utdype det videre. Det er grunn til å tro at Nena føler at hun kan bruke naturen og opplever friluftsliv på egne premisser sammen med en gruppe jevnaldrende der fokus på ferdigheter ikke er relevant siden alle er nybegynnere.

For Nena blir fjellturen ikke bare en måte å oppleve naturen på, men også å styrke vennskapene og utvikle nye ferdigheter i møte med en ukjent natur:

Vi gjør mye spontant også. Til og med fjellturer. Noen ganger vi går oss vill. Vi vet ikke veien (ler). Det er bare en opplevelse i seg selv, bare turen. [Det er] ikke bare å komme seg opp dit. Æ syns det e veldig artig da. Æ går jo mye på fjelltur (Nena).

Nena beskriver en glede hun har funnet i naturen der formålet er mer i tråd med offentlig politikks friluftslivsdefinisjon: «Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse» (Meld. St. (2015-2016) s. 10) enn med Breiviks (2010) definisjon der enkelte aktiviteter eksplisitt ekskluderes fra begrepet.

I motsetning til mange av informantene som var født og oppvokst i Norge eller landsdelen, hadde noen av jentene i jentegruppe 2 utviklet et nytt og positivt forhold til naturen og friluftsliv *etter* at de var blitt gamle nok til å ta egne avgjørelser. For de norskfødte informantene var friluftsliv ofte assosiert med familien. Å si nei til friluftslivsaktiviteter med familien ble en form for frigjøring, eller overgang fra barndom til ung voksen. For Nena og Aaida ble naturen en arena der de bygget og videreutviklet vennskap, og kanskje derfor en viktig del av livet som uetablert, ung voksen.

I jentegruppe 2 skilte Gina seg ut ved å være eneste norskfødte. Dette kom til syne ved at hun hadde mange friluftslivsminner med familien fra barneårene, men ikke så mange etter at hun begynte på videregående. For jentene med innvandrerbakgrunn var ungdomsårene den tiden de var mest aktive.

5.3 Glede og begrensninger i friluftslivet

Noen av informantene var opptatte av at det ikke alltid var selve aktiviteten de hadde sluttet å interessere seg for, men heller forhold eller situasjonen som var utenfor deres kontroll. For noen av informantene var det været som utgjorde det største hinderet, mens for andre var det jobb, tid, flytting, økonomi, og vaner som lå til grunn. Einar mente at det var det nordnorske klimaet som stoppen han fra å være mer ute. Det var Ask enig i:

Jeg kan være enig med det at det kan være vanskeligere å være aktiv ute når det er så utrolig kaldt her. Jeg ser [at] det begrenser kanskje litt mer ønsket mitt om å gå ut.
Altså jeg får ikke så jævla lyst til å gå ut av huset mitt (Ask).

Både Ask og Einar mener at været er en viktig faktor når det kommer til friluftslivstrivsel. Hvis man ser disse utsagnene i lys av friluftslivsbegrepet som en overskuddsaktivitet, kan man tolke det dithen at informantene assosierer friluftsliv med noe behagelig som for eksempel en tur i fint vær.

Adriana var en annen informant som brakte vær på banen når hun snakket om utendørsaktiviteter:

Æ syns at da æ begynte på videregående så brukte æ jo å henge med venna å gå tur og dra til bukta og spille volleyball der i lag alle sammen. Men den siste tida, da æ begynte å bli lærling så begynte æ å gå litt mindre. Æ brukte selvfølgelig å gå ut litt ja, men eh, ja hvis det va fint vær, men så brukte æ å sitte veldig mye inne hvis det va dårlig vær (Adriana).

Simon vokste opp i et område med god tilgang til natur. Han forklarer at helt siden barndommen har han alltid vært ute så mye som mulig:

Æ har alltid foretrukke scootern over ski på beinan. Også e æ veldig glad i å fiske, så æ har vært ute. Vi har ei elv som går gjennom hele bygda så æ har vært å fiska der nesten daglig fra sesongstart til slutt. I tillegg så har æ vært veldig mye ute, og nå i senere tid har æ blitt med i hjelpekorpsset så vi har vært mye ute på øvelse med Røde Kors (Simon).

Simon forteller at flytting fra hjemtraktene til byen har ført til en markant barriere når det kommer til hans friluftslivsutfoldelse. I området han vokste opp var det ikke uvanlig at barn eide egne snøscootere og som de benyttet regelmessig. For Simon var scooteren ikke bare et framkomstmiddel, men også et «utstyr» i likhet med ski, som tillot han å erfare friluftsliv. Flyttingen hadde ført til at Simon ikke lenger kunne opprettholde friluftslivaktivitetsnivået slik han pleide:

Det e jo ikke så lett å kjøre scooter her. Eneste plassen æ kjøre scooter nu e med Røde Kors og det e jo liksom ikke like ofte. Så e det jo også økonomien fordi det e jo svinaktig dyrt å kjøre scooter» [...] «Folk sir jo at det å kjøre scooter...det e jo ingenting. Dem som går på ski, det e dem som vet det å gå på fjellet...men.. da kjøre dem scooter feil.

Simon forsøker å gjenskape eller opprettholde en viss form for friluftslivsaktivitet, men hindres av drivstoffpriser og manglende tilrettelagt natur (scooterløyper). Hans nye bydel har skiløyper, skøytebaner, skogsterreng og fiske i nærheten, men likevel ligger det i Simons erfaringer, eller vi kan si habitus, å søke etter det han kjenner og aksepterer som spennende og

attraktivt. Simons interesse for scooterkjøring kan ses i lys av Bourdieus begrep om habitus siden barndommens formative år har formet hans smak, noe som er et viktig aspekt i Bourdieus begrep om habitus. Simon søker seg fortsatt mot de samme aktivitetene han holdt på med i hjembygda før han flytta, men opplever det ikke som like tilgjengelig i den nye byen. Hans korte beskrivelse av hvordan han opplever scooterkjøring underbygges av Mehus et al. (2010) forskning på ungdommer og scooterkjøring i Nord-Norge der ungdommene betraktet scooterkjøring som en viktig friluftslivsaktivitet som tillot dem å føle på mestring og spenning. Selv om Simon ikke forklarer hva han mener med «å kjøre feil», sikter han til at scooterkjøring også kan betegnes som en friluftslivsaktivitet og at årsaken til at noen ekskluderer scooterkjøring fra friluftslivsdefinisjonen må komme av at de ikke gjør det på riktig måte.

Noen av informantene i jentegruppe 2 hadde ikke vokst opp i Norge og hadde dermed ikke fått deltatt i friluftslivsaktiviteter som en del av primærsosialiseringen. Nena hadde begynt på norsk skole da hun begynte i 1. klasse, men hadde ikke gått i norsk barnehage og hadde ikke hatt noen opplæring i friluftslivsaktiviteter:

Æ va ikke så flink på ski og sånt fordi de andre har jo gått i barnehage så de var litt bedre. Det [ski] ga ikke noe egentlig glede [...] Så det har å gjøre med kunnskap også kanskje at hvis man er godt kledd så har man det mye triveligere ute også enn hvis man er lite kledd. Det er veldig viktig med gode klær og gode sko (Nena).

Sitatet ovenfor illustrerer at Nena ikke hadde den praktiske kunnskapen hun trengte for å trives i vinterværet. Det lå ikke i Nenas habitus ennå.

Aaida flyttet ikke til Norge før hun skulle begynne på videregående skole:

Æ vokste opp i Afrika. Det e jo varmt nesten hele året så vi er jo mest ute. Men æ har ikke vært mye på grilling eller fjelltur fordi det e jo ikke nåkka fjell der. Men æ og ho mamma brukte å gå litt tur fordi ho bestemor hadde sånn stor hage. Det gikk ant å bare gå rundt å være ute. Og så brukte æ å hjelpe med hagearbeid. Sånn var barndommen min, og ikke så mye som dåkker gjør som har vokst opp her.

Siden Aaida ikke hadde gått grunnskolen i Norge hadde hun gått glipp av de vanlige obligatoriske turene i regi av skolen. Å grille kan man gjøre mange steder, også hjemme, men

Aaida assosierer grilling med tur, eller omvendt, - assosierer tur med grilling. «Å steke pølser på bålet» er en vanlig aktivitet assosiert med både korte og lange turer hele året.

Informantene i guttegruppe 1 var alle noe løsrevet fra familien, og de kunne meddele at de hadde nådd en alder der de fikk bestemme selv, og dermed ikke deltok like mye i familiens turer i skog og mark. Erlend og Mikkel fortalte at de fortsatt ble med familien på hyttetur og at de spesielt likte jakt og fiske. Samtalen under intervjuet bærer noe preg av at jeg måtte engasjere Mikkel og Erlend, men samtidig er de ivrige og har lyst å fortelle om hva de har fanget og dermed vise seg fram i et positivt lys:

Intervjuer: Ka du jakte på?

Erlend: Rype. Også bruke æ å fiske litt også.

Intervjuer: E det ferskvann eller?

Erlend: Nei, det e når vi e på hytta. Vi bruke å isfiske og.

Erlend: Æ har faktisk norgesrekorden i gjedde[fisking]. (guttene ler)

Intervjuer: Åja, ikke verst!

Erlend: Uoffisielt da.

Intervjuer: Ja okay. Den va stor den?

Erlend: Ja, den va jo 20 kg.

Intervjuer: Ja. Ikke dårlig.

Mikkel: Æ glemte å si at æ e veldig glad i å fiske i ferskvann etter laks og hvis det e litt mindre elv eller bekk, ørret og røye. Pappaen og broren min pleie å være på isfiske, men æ e ikke så interessert i det. Da blir æ hjemme med mamma. Og så går vi også på jakt. Men det har æ også begynt å slutte litt med fordi æ har begynt å prioritere mine egne ting (...) Men æ har jo også (...)

Intervjuer: Ka du har?

Mikkel: Skutt rype.

Intervjuer: Åja. Okay.

Mikkel: Skøyt mi første da æ va 12 år.

I motsetning til de fleste av jentene så nevner ikke guttene kos eller vennskap når de forteller om friluftslivsaktiviteter. Det er likevel aktiviteter de gjør sammen med familie og venner og man kan derfor anta at det sosiale er av betydning selv om de ikke framhever det når de presenterer friluftslivsaktivitetene de like å holde på med.

5.4 Friluftsliv: Når pengene rår

Både overskuddsaktiviteter og nytteaktiviteter krever ofte eget utstyr slik at man kan gjennomføre selve aktiviteten. Dette kan være både klær, ski, sykler, fiskestang osv. I henhold til Skår et al. (2014; se kap. 2) er friluftsliv mer spesialisert en noensinne og krever ofte at man kjører til og fra aktiviteter man ønsker å holde på med. Flere studier drar paralleller mellom friluftslivsaktiviteter og sosiale skillelinjer, der barn av foreldre med høy utdanning og god økonomi, deltar oftere i utendørsaktiviteter enn i familier med dårligere økonomi (Green et al., 2015, Skår et al., 2014, Lagerstad et al., 2019; se kap. 2).

Smak vil selvfølgelig spille inn og være avgjørende for om en person foretrekker en friluftslivsaktivitet over en annen. Om man eier eget utstyr kan være relatert til økonomi, men også interessen for den gitte friluftslivsaktiviteten. For noen betyr en obligatorisk friluftslivsaktivitet i regi av skolen at de må låne utstyr.

5.4.1 Låneutstyr: «Når du blir eldre så tenke du litt annerledes»

Det er kjent at friluftslivets utstyrskrav innenfor gitte aktiviteter kan koste en del. Ikke alle har økonomien til å holde tritt (Green et al., 2015, 2004, Skår et al., 2014, Lagerstad et al., 2019). I dag finner man kommunale utstyrsboder man kan låne friluftslivsutstyr ved behov, men slik har det ikke alltid vært. På bakgrunn av et forutinntatt inntrykk av at barn og ungdom foretrekker å eie framfor å låne, ble informantene spurt om deres forhold og holdninger til låneutstyr i barndomsårene. I sitatene nedenfor framkommer det at både Ask og Gina, som var de av informantene som måtte låne klær og utstyr i barndommen, opplevde det som negativt:

Æ huske jo at lærera brukte å fortelle at vi kunne gå og låne utstyr bla bla bla fordi vi skulle på den og den turen. Æ syns egentlig at det blei mer flaut at dem la det fram sånn. Også måtte vi...så måtte æ dra å låne slalåmsko på turbo. Et eller anna ... slalåmski. Å da va æ bare sånn: Fy faen! Da va det egentlig bare verre at dem hadde lagt det fram sånn på den måten (Gina).

Gina uttrykker at hun følte på skam og forlegenhet når læreren informerte klassen om hvor de kunne låne utstyr til skidager.

Ask fortalte at han ble mobbet som barn fordi han måtte låne klær og utstyr fra klassekameratene sine:

Vi lånte veldig mye uteklær og sånt. Det kom til et nivå der jeg ble veldig mye plaga for det på skolen. Jeg.. så jeg synes ordningen er veldig fin. Men som barn...jeg kan jo ikke noe for at jeg må låne. Også var det sånn at vi lånte veldig ofte fra de som var i samme klasse som meg, så da husker jeg at de andre barna irriterte seg over at jeg fikk deres klær, eem [eller] om det var ski eller skøyter. Jeg fikk bare automatisk en helt annen holdning til det [låneutstyr] (Ask).

Som sitatet ovenfor illustrerer opplevde Ask at det å låne var problematisk, spesielt fordi han lånte av klassekameratene. Asks opplevelse av annerledeshet kan ha kommet sterkere til uttrykk siden ulikheten hans ble særlig synlig i et lite klassemiljø.

Asks følelser knyttet til låneutstyr kan forstås i lys av Goffmans begrep om stigma (se kap. 3). I Asks tilfelle ble hans stigmaet ble synlig ide han tok i bruk andre barns klær og utstyr. Han var ikke i posisjon til å skjule stigmaet sitt siden han var barn og de han lånte klær og utstyr fra var elever fra samme klasse som han selv. Ifølge Goffman (sitert i Lundberg, 2023) vil den som bærer et synlig stigma i en gruppe med ustigmatiserte, oftere føle på umiddelbar sosial engstelse. Dette kan naturligvis ha konsekvenser for livet videre om den stigmatiserte adapterer de negative holdningene andre har om han. Mobbing som tema ble ikke videre fulgt opp i intervjuet.

Både Ask og Gina fortalte at deres holdninger til låneutstyr endret seg etter hvert som de ble eldre. I tillegg synes de at gratis låneutstysordninger som noen kommuner tilbyr i dag er positivt:

Æ trur ikke æ kunne brydd mæ nåkka mindre om ka folk mene om æ har lånt eller ikkje lånt. For det har dem ikkje nåkka med uansett. Så hvis æ lyst å låne, så låne æ. Når du blir eldre så tenke du litt annerledes. Så æ syns ikke...æ bryr mæ ikke ka de andre mene og tenke (Gina).

Det var konsensus i jentegruppe 2 om at de endret holdning fra å se på låneutstyr som noe negativt til å se på det som noe positivt etter hvert som de ble eldre. De var enige om at gratis utlån av utstyr var et flott tilbud de ofte benyttet seg av i dag uten skam.

5.4.2 Eget utstyr

På den andre siden av utstyrsdiskusjonen stod de som ikke hadde vokst opp med å måtte låne utstyr fra skolen eller venner. Holdningene deres bar preg av at de ikke hadde måtte reflektere mye over det, verken nå eller da de var yngre. De snakket om at *å ha mulighet* til å låne utstyr for å delta på en aktivitet var noe positivt. Mange av informantene som i begynnelsen av intervjuet hadde fortalt at de alltid hadde stilt med eget utstyr til aktiviteter, fortalte senere i intervjuet at de hadde opplevd å måtte låne likevel. I motsetning til de som hadde svart at de hadde negative opplevelser fra barndommen, stilte disse informantene uoppfordret med forklaringer på hvorfor de måtte låne:

Æ har ikke fått nåkka nytt utstyr sia æ ikke e interessert i nåkka tur, så da har æ, for eksempel, når vi skulle stå på slalåm med klassen, da har æ kunne leid utstyr»
(Mikkel).

Her ser vi hvordan Mikkel begrunner at han måtte låne slalåmski med det at han ikke er interessert i slalåm, og da er det akseptabelt å låne.

Erlend forklarer også hvorfor han måtte låne skøyter en gang:

Hadde ikke skøyte så æ måtte låne der. Men det e jo fordi man...æ e jo ikke interessert i skøyte generelt. Så gjør æ det maks en gang i året, så det e ikke nåkka vits i å ha det [skøyter].

I likhet med Mikkel så begrunner Erlend også lånet av utstyr med manglende interesse for aktiviteten.

Selv om deltakerne i guttegruppe 1 stilte seg positive til bruk av låneutstyr kunne likevel behovet for å forklare hvorfor de av og til likevel måtte låne oppfattes som et uttrykk for deres tause kunnskap eller holdninger (Eriksen & Holtan, 2023) til bruk av låneutstyr. Informantene hadde et behov for å rettferdiggjøre hvorfor de hadde lånt, og forklaringen som gikk igjen var at de ikke eide utstyret fordi de ikke var interesserte i aktiviteten. I det usagte lå det en holdning om at det fantes to typer mennesker som låner utstyr. Den ene er de som ikke har råd til eget utstyr, og den andre er de som har råd, men ikke vil bruke pengene sine på det. Disse guttene tilhørte den siste kategorien, og det var viktig for dem at det kom tydelig fram. Informantene hadde tause kunnskaper om skammen ved det å «ikke ha råd», og ønsket å distansere seg fra de som ikke har råd.

5.4.3 En annerledes oppvekst

Noen av informantene skilte seg ut ved at de ikke hadde vokst opp i Norge. I tillegg skilte de seg ut ved at de ikke delte de samme holdningene til låneutstyr som noen av informantene som hadde vokst opp i Norge gjorde.

Aaida hadde et positivt forhold til låneutstyr, men hadde selv ikke begynt å låne før hun flyttet til Norge som ungdom. Hun anså det å låne utstyr som normalt og hun opplevde at mange voksne også gjorde det.

Æ gikk på en sånn plass [kommunal utstyrssentral] og en lånte sykkel. Etter en uke leverte æ den tilbake og sa bare «åh takk», å det va bare det (ler). Så æ gjør bare det [låne] hvis æ vil (Aaida).

Aaida hadde ikke vokst opp med den samme friluftslivshabitusen som mange nordmenn ofte gjør, men hun hadde heller ikke gått grunnskolen i Norge (se kapittel. 5.3), noe som kanskje hadde skånet henne fra barns dømmende og ufiltrerte meninger. Aaida forklarte at det ikke hadde vært kultur for å låne utstyr der hun vokste opp, som betød at hun ikke hadde fått noe forhold til det før hun flyttet til Norge. Her kan man undres om Aaidas positive opplevelser relatert til låneutstyr kommer av at hun flyttet til Norge da hun var i en alder der mange unge ikke lenger er like opptatte av hva andre jevnaldrende mener. Det kan også komme av at Aaida flyttet til Norge i en periode der gjenbruk og vintage var å anse som *in*. I tillegg flyttet Aaida til Norge etter at kommunale utstyrssentraler var åpnet for allmenheten og utstyret man låner er av god kvalitet uten identifiserende merker.

5.5 Friluftsliv: En arena for motstand og frigjøring

Det mange av informantene hadde til felles var at de mente det skjedde en drastisk endring i friluftslivdeltagelse etter at de begynte på ungdomsskolen. Forekomsten av lavere aktivitetsnivå stemmer overens med tidligere forskning (Øia & Strandbu, 2004; se kapittel 2 om tidligere forskning på friluftsliv). For noen av informantene betød økt alder at de begynte å spesialisere seg innenfor én sport. Magnus og Erlend i guttegruppe 1 gikk studiespesialiserende med langrenn som valgfag. I tillegg trente de langrenn i klubb samt på fritiden. Begge hadde vært aktive innenfor fotball og andre aktiviteter da de var yngre, men valgte å fokusere på langrenn etter hvert som sporten krevde mer tid. Andre beskrev friluftslivsaktiviteter som en pine og en plage som de «slapp unna» etter hvert som de ble eldre. Noen beskrev fjellturer med familien som «tvang». En av informantene beskrev en tur på fjellet med familien som «det verste han hadde vært med på».

Flere av informantene i jentegruppene fortalte at de hadde hatt lite tid til fritid etter at de hadde begynt på videregående skole. Noen jobbet deltidsjobber og hadde utviklet andre interesser. I tillegg var skolearbeidet krevende. De kunne fortelle at de stadig forsøkte å «bli bedre». P bli bedre betød at de forsøkte å planlegge friluftslivsaktiviteter med venner og ikke bare gå på treningsstudio eller handle på kjøpesenter. Dette kan tyde på at de hadde et bevisst forhold til forskjellen mellom friluftslivsaktiviteter og «å være aktiv».

I likhet med jentegruppene reflekterte guttegruppe 2 over hva som hindret dem i å delta mer aktivt i friluftslivsaktiviteter. Noen svarte at de hadde fått andre interesser som tok mye av tiden deres. Einar viser til et markant brudd der han løserriver seg fra familiens tradisjon:

[Æ] gadd ikkje...æ orka ikkje å være så [mye] med foreldrene mine ut på tur hver søndag [...].

Einar viser indirekte til en tradisjon familien har hatt der de har gått på tur hver søndag. En annen informant beskrev motstanden og løsrivelsen fra foreldrene som *frihet*.

Æ har skifta interesse i tillegg til at æ ikke.. æ e et mer friere menneske som ikke e styrt av foreldra, så da gjør man liksom det man sjøl vil på en måte (Lars).

Einar fortalte at han hadde mistet interessen for friluftsliv etter hvert som han var blitt eldre. Selv mente han at det kanskje kunne komme av at han hadde vært *for* aktiv i barndommen:

Æ har vokst opp med masse fjelltura og båttura og naturopplevelsa. Vi hadde...vi har et skap med nesten bare sånne «ti på topp»-koppa hjemme (ler), men vi dro på...æ trur vi dro på så mange tura i barndommen at æ trur i seinere tid gikk [æ] veldig lei. Æ har fått litt avsmak på det på fjelltura og sånt. Æ har iallfall ikke tatt egne initiativa til å gå på fjelltura og sånt (Einar).

Ask beskriver også en form for frigjørelse fra foreldrene da han var i 15-årsalderen. I hans tilfelle husker han en gang der han ble konfrontert med en situasjon han tok avstand til:

Foreldrene mine gikk så langt at de satt opp en lavvo i hagen. Og da var jeg rundt 15 [år], så da sa jeg at det vil jeg ikke (ler), men de gikk jo ut og sov i den. Vi hadde vel mye sånn fjellturer [og] skiturer. Familien min bor på en øy så det var også mye fiske. Men i senere tid... i starten av ungdomsskolen, slutta jeg å delta for det var ikke like interessant lenger.

Ask husker denne dagen som den dagen han sa «nei» og fikk bestemme selv hvor han ville sove.

Mot slutten av intervjuene spurte jeg informantene om hva de syntes om friluftslivsoppdragelsen de hadde fått, og om det var noe de kunne tenke seg å videreføre når de selv en gang fikk barn. Sitatene nedenfor er en sammenhengende diskusjon mellom informantene i guttegruppe 2.

Ask: Ja, absolutt. Da ser jeg for meg at jeg hadde fått en større motivasjon for å involvere de i den samme barndommen som jeg hadde eee som mer nostalgi i form av jeg mener er sunt som barn å være ute å vise at det er mulig om man har interesse for det [...] Vi har jo en veldig fin natur generelt sett.

Einar: Egentlig det samme. Æ ser jo på min barndom som en veldig fin barndom. Og selv om æ va mye med på tur mot min vilje da (ler). Men du får jo masse lærdomma av det. Du får jo et helt anna forhold til naturen [...] Så æ trur det e god oppdragelse uansett.

Simon: Æ e helt enig i det dåkker sir [...] Det e jo litt det her: komme sæ ut, ja, fiske ehmm gå på fjelltur. Å vise ka naturen har å by på.

Lars: Reint logisk sett så ser æ jo at det e positive ting med det. Reint teoretisk så ser æ jo at det e en fordel, men i praksis så trur æ aldri æ greie å komme så langt. Æ trur æ hadde gjort mer av min egen interesse. Lært dem å spille piano eller holde på med datamaskina. Men reint logisk...teknisk sett så vil æ jo si at det e positive ting med det. Men så har æ jo foreldran mine som sikkert hadde gjort det for mæ (ler).

Einar: Æ kan jo bare åpne den døra for dem så hvis dem har lyst å fortsette med det så kan dem fortsette med det.

Ask: mm

Einar: Det e jo bare det å vise dem forskjellige ting. Det e jo det man gjør som forelder [...].

Vi ser at informantene viste stor grad av konsensus under diskusjonen om egen oppdragelse og hvorvidt friluftslivsaspektet ved den var ansett som noe positivt de ønsket å videreføre om de selv fikk familie.

Samtalen mellom guttene bar preg av høy konsensus. Selv om samtlige av informantene i guttegruppe 2 kunne vise til at de kom til et punkt i barndommen der de løsrev seg fra foreldrenes kontroll, var alle positive til oppdragelsen de hadde fått og kunne tenke seg å videreføre en form for opplæring i og til friluftsliv, slik de selv en gang hadde fått.

6 Diskusjon og konklusjon

Som utgangspunkt for det kommende kapitlet er problemstillingen: «*Hva betyr friluftsliv for ungdommer?*». Forskningsspørsmålene: 1) «Hva inngår i begrepet friluftsliv?», 2) «Finnes det barrierer som kan hindre ungdommer fra å delta i friluftsliv?», 3) «Hvilke holdninger har ungdommer til friluftsliv?» og 4) «Er kjønn og etnisitet av betydning når det gjelder ungdommers deltagelse i friluftslivsaktiviteter?» besvares med forankring i datamaterialet, teori og tidligere forskning.

6.1 «æ e et mer friere menneske»: Når alderen øker og friluftslivsaktiviteten synker

I likhet med tidligere forskning (se kap. 2), framkommer det også i denne studien at ungdommer opplever en nedgang i friluftslivsaktiviteter når de når ungdomsskolealder. Det tidligere forskning ikke tar stilling til er hvorfor ungdommenes friluftslivsaktivitetsnivå synker med stigende alder. For å få svar på om, eller hvorfor, aktivitetsnivået synker, inkluderte jeg forskningsspørsmålet: «Hvilke barrierer kan hindre ungdommer fra å delta i friluftsliv?» (Se kap. 5.3). Det er spesielt to ting som endrer seg etter hvert som informantene blir eldre: Strukturelle endringer i hverdagen, som at skole og jobb opptar de mer. I tillegg er de blitt eldre og kan bestemme mer selv. Her oppfatter noen av informantene bestemmelsesretten som en form for frigjøring. I kapittel 5.5 påpeker Einar at han har fått nye interesser etter hvert som han har blitt eldre og kaller seg selv et «friere menneske» nå som han kan bestemme selv hva han ønsker å holde på med på fritiden. Noen av informantene påpekte at de nå, i tillegg til friluftslivsaktiviteter, har andre interesser som ikke inkluderer utendørsaktiviteter. De har også forpliktelser som opptar dem nå som de er blitt eldre. Strukturelle endringer som skole og jobb var noen av forpliktelsene som ble brakt på banen på tvers av alle fokusgruppene. Simon var den av informantene som opplevde et brudd med sin friluftslivshabitus på grunn av flytting fra bygd til by. For å kunne fortsette å kjøre scooter hadde Simon sett seg nødt til å melde seg inn i Røde Korsps Hjelpekorps, noe som tillot han å kjøre scooter av og til. Det var likevel ikke nok, ifølge Simon.

Da informantene i guttegruppe 2 ble spurt om hva de syntes om deres egen oppvekst med opplæring i friluftsliv, og om de mente det var noe de ønsket å videreføre om de selv skulle få familie, svarte de at de syntes eksponeringen for og opplæring i friluftsliv i barndommen var utelukkende positivt. Diskusjonen mellom ungdommene i guttegruppe 2 bar preg av at de var

takknemlige for at de hadde fått en oppvekst der de ble eksponert for friluftsliv i form av fjellturer, tur i skog og mark, scooterkjøring, teltturer og skiturer. Det kan tolkes som informantene hadde tause kunnskaper om friluftsliv som noe med en egenverdi i seg selv, noe som er verdt å kjenne og erfare og ta med seg inn i ungdommen og voksenlivet. Samtalen kan tyde på at guttenes smak (Bourdieu, 1979) når det gjaldt friluftslivsaktiviteter, var allerede etablert før aktivitetsnivået gikk ned, og at selve løsrivelsen fra familien ikke var et tegn på endret smak og derfor endret habitus, men heller en opponerende adferd som peker på unge menneskers behov for utvikling av autonomi på vei inn i voksenlivet.

6.2 Etnisitet

Et av de mest interessante funnene i denne studien var at jentene med innvandrerbakgrunn var mer aktive innenfor friluftsliv som ung voksen enn de hadde vært som barn. På tvers av de andre fokusgruppene kunne man se en tendens mot at friluftslivsaktiviteter gikk ned idet ungdommene ble gamle nok til å bestemme selv. Jentene med innvandrerbakgrunn hadde til felles med hverandre at de ikke hadde vært særlig aktive innenfor friluftsliv da de var yngre. De fortalte at det kom av de ikke hadde vokst opp i Norge, eller hadde foreldre som ikke hadde gode nok kunnskaper om hvordan man kler barn for nordnorsk vintervær. Mangel på kunnskaper hadde ført til at de ikke hadde hatt gode opplevelser i naturen som barn, spesielt på vinteren. De forklarte at de ikke hadde gått i norsk barnehage og derfor manglet de nødvendige friluftslivsferdighetene da de begynte på skolen.

Henriette, i jentegruppe 1, fortalte tidlig i intervjuet at familien hennes hadde vært «innefolk» da hun var barn. Dette begrunnet hun uoppfordret med at moren var utenlandsk. I likhet med de andre jentene med innvandrerbakgrunn, hadde Henriette tause kunnskaper om hva man forventer skal inngå i en nordnorsk oppvekst; nemlig en viss grad av friluftslivsdeltagelse. Selv om det helt sikkert er mange etnisk norske familier som ikke deltar i friluftslivsaktiviteter, følte hun hadde hatt en annerledes oppvekst siden de ikke hadde vært på fjell- og skiturer. I stedet for skogs- og fjellturer hadde storfamilien ofte samlet seg i en bukt i nærheten av hjemmet der de laget mat og spiste ute. Dette kan ses i lys av Figari et al. (2009) sin forskning på innvandrerkvinnens utnytting av friluftsliv med formål å pleie sosiale relasjoner. Selv om Henriette ikke eksplisitt nevnte sosiale relasjoner som formål ved oppholdet ute i naturen, kommer det likevel tydelig fram at disse middagene i fjæra er en familieaktivitet der formålet er positive opplevelser sammen med familien. Velger man å se

Henriettes barndomsminne fra morens perspektiv, samsvarer en middag i bukta med storfamilien kanskje enda mer med Figari et al. (2009) sin studie, samt de andre jentene med innvandrerbakgrunn sine erfaringer med friluftsliv, der formålet var å kose seg og å dyrke sosiale relasjoner.

For jentene med innvandrerbakgrunn hadde ikke typisk nordnorsk friluftsliv vært en del av primærsosialisering deres og var dermed ikke blitt en del av deres habitus som barn. Etter hvert som de ble eldre opplevde de naturen som en arena der vennskap kunne dyrkes. Dette funnet stemmer også overens med tidligere forskning (se kap. 2) der Figari et al. (2009) registrerer at voksne kvinner med innvandrerbakgrunn opplever naturen som et sted de kan bygge og vedlikeholde sosiale relasjoner. Det tyder på at etter hvert som jentene ble eldre og kunne tilrettelegge friluftaktiviteter slik de selv ønsket, skjedde det en endring i habitus der friluftsliv inkluderes i deres repertoar og smak. I tillegg fortalte jentene om positive erfaringer med kommunale utstyrsbuer der de med letthet kunne låne for eksempel en sykkel. Dette funnet kan ses i lys at Bourdieus begrep om frihetens smak (Bourdieu, 1979), der tilgang på gratis låneutstyr gir jentene friheten til å velge hvilke friluftslivsaktiviteter de har lyst å holde på med. Ungdommene i denne studien påpekte ingen religiøse eller kulturelle hinder for økt friluftslivsaktivitet, slik Strandbu (2004) fastslo i forskningen på idrett og unge jenter med innvandrerbakgrunn, der innvandrerjenters idrettsaktiviteter reduseres blant annet på grunn av mangel på kjønnssegregert idrettsarenaer. Man setter ikke nødvendigvis likhetstegn mellom friluftsliv og idrett, men det kan tenkes at Strandbus (2004) forskning på unge jenter med innvandrerbakgrunn og idrett har en viss overføringsverdi til innvandrerkvinnens deltagelse i friluftsliv. Selv om informantene med innvandrerbakgrunn ikke pekte på religion eller kultur som noe som hindret dem fra å være aktive innenfor sport, kan det likevel hende at friluftslivsaktiviteter var foretrukket over innendørs sport fordi det kan tilby mer frihet fra iakttagelse enn trening i en gymsal. For jenter med innvandrerbakgrunn kan naturen tilby et «trygt» sted å tilbringe tid med venner.

6.3 Kjønn: Jenters kos og gutters mål

På tvers av gruppene skilte jentene seg noe fra guttene. Jentene snakket ofte om «kos» og «grille pølser» når de beskrev friluftslivsaktiviteter. Guttene fremhevet ofte en milepæl innenfor friluftslivsaktiviteten; Dette kunne innebære at de hadde skutt en rype da de var 12 år, eller påpeke vekta på en fisk de hadde fisket. Jentene vektla psykisk velvære, mens guttene

vektla den fysiske aktiviteten og resultater. Dette utelukker ikke at guttene følte på velvære eller at jentene ikke hadde opplevd stolthet under friluftslivsaktiviteter. Forskjellen var likevel at guttene benyttet anledningen til å vise seg fram ved å fortelle om fangst, mens jentene fokuserte mest på kos og trivsel. Dermed var det et skille mellom kjønnene, et skille som kanskje på sitt beste viser til en forskjell i hva kjønnene vektlegger som viktig når de forteller om friluftsliv. En mulig tolkning kan være at gutter har et mindre mulighetsrom enn jenter når det gjelder å uttrykke kjønn og at de ubevisst fokuserte på «mannlige» kvaliteter, mens jentene har muligheten til å fokusere på det som opptar dem mest. Denne forskjellen kan også forstås i lys av Bourdieus (1979) begrep om «smak» (se kap. 3). Jentene hadde tilegnet seg smaken for «å steke pølser på bålet» og assosierte det med friluftsliv og kos. Dette er ofte ansett som en lavterskelaktivitet som ikke behøver store mengder økonomisk kapital for å gjennomføre. Det kunne likevel virke som noen av guttene foretrakk friluftslivsaktiviteter forbundet med høyere kostnader, som for eksempel scooterkjøring og jakt, og dermed avslørte en smak for frihet. Under intervjuene påpekte informantene selv at jaktutstyr og scootere var dyre hobbyer, men at det var noe de likte og holde på med og derfor hadde de spart penger eller ønsket seg utstyret i konfirmasjonsgave. Mange av informantene nevnte at de var godt vant til å måtte låne utstyr. Man ser at smaken for frihet er synlig i de tilfellene de måtte låne friluftslivsutstyr, men at de ikke alltid har økonomi til å oppfylle den.

6.4 Låneutstyr: «Æ trur ikke æ kunne brydd mæ nåkka mindre om ka folk mene»

På bakgrunn av en interesse for hva ungdommers holdninger til låneutstyr er, stilte jeg spørsmålet: «Hva er deres tanker om å låne utstyr til aktiviteter i dag?» (se vedlegg 4). Det er ikke til å stikke under en stol at «miljø og bærekraft» er et viktig tema for mange i dag. Samtidig lever vi et individsentrert forbrukssamfunn der mange selger eller kaster det brukte for å kjøpe nytt. Dette har åpnet dørene for salgsgrupper i sosiale medier samt utstyrsbuer som låner bort utstyr til blant annet friluftslivsaktiviteter. Sistnevnte er et relativt nytt fenomen i byen denne studien tok sted, der «bua» låner ut blant annet ski- og alpintutstyr, baller til div. ballspill, sykler og hjelmer, stormkjøkkener, sykkelvogner og bærplukkere (Bua, 2024). Det positive med utstyrsbuer er at utstyret er i god stand og at det er gratis. For mange kan prisen på friluftslivsutstyr kan være avgjørende for om man kan delta på en friluftslivsaktivitet eller ikke (Øversveen & Rydland, 2021). En gratis låneordning vil derfor gi mennesker som normalt ikke ville kunne kjøpe nytt utstyr muligheten til et mer aktivt

friluftsliv. Tiden før sosiale medier og «utstyrsbua» gjorde sine innpass, kunne man låne friluftslivsutstyr av venner og familie. Selv om informantene, på tvers av gruppene, fortalte at de hadde et positivt forhold til låneutstyr, var det noen som fortalte at det hadde vært traumatiserende å måtte låne friluftslivsutstyr som barn. Ask var den informanten som fortalte at han ble mobbet i oppveksten fordi han brukte låneutstyr. Utstyret han lånte inkluderte også vinterklær, noe som gjorde hans «stigma» synlig (Dahlgren & Starrin, 2004, s. 109; se kap. 3) blant klassekameratene. Det ble tolket ut fra intervjuet at Ask ikke ble mobbet på grunn av familiens trange økonomiske situasjon, men heller fordi barna han lånte hos gikk i samme klasse som han og likte svært lite at han lånte *deres* utstyr. Ask opplevelse stemmer overens med tidligere forskning der en informant forteller at det var nok å være litt annerledes for å bli mobbet på barneskolen (Heggen et al., 2007; se kap. 3). Ask skilte han seg ut ved at klassekameratene gjenkjente klærne og friluftslivsutstyret han brukte. Selv om Ask forteller at han i dag er positivt innstilt til bruk av lånt friluftslivsutstyr, har han det han kaller «en helt annen holdning til det [låneutstur]» på grunn av erfaringen han gjorde som barn. Man kan si at Ask gjennomgikk en stigmatiseringsprosess der «å låne utstyr» ble en utløsende hendelse (Dahlgren & Starrin, 2004, s. 109-110) som resulterte i følelsen av skam. I tilfeller med langvarig mobbing, kan mobbeofferet utvikle en varig endret negativ selvfølelse som et resultat av stigmatiseringen. Ask vet at dagens tilbud om gratis låneutstyr er bra for miljøet og lommeboka, men samtidig sitter han med negative følelser knyttet til lån av brukt friluftslivsutstyr. Denne kognitive dissonansen kan man si har røtter i stigmatiseringen han opplevde som barn.

I likhet med Ask, hadde også Gina følt på skam i barndommen. For Gina kom følelsen av skam når læreren hadde oppfordret henne (og andre) til å låne gratis friluftslivsutstyr i utstyrsbua i forkant av en turdag i regi av skolen (se kap. 5.4.1). Selv om Gina i dag har et positivt bilde på bruk av brukt friluftslivsutstyr, hadde hun på et tidspunkt i barndommen internalisert negative fordommer når det gjaldt låneutstyr. Gina ga ikke uttrykk for at hun selv hadde blitt mobbet i barndommen fordi hun manglet friluftslivsutstyr, men det var likevel tydelig at hun bar på tause kunnskaper om lån, eller manglende utstyr, som noe negativt.

Informantene i jentegruppe 2 var alle positivt innstilt til låneutstyr i dag og påpekte at det kunne komme av at de var blitt eldre og derfor mindre opptatt av hva andre mente. Noe som ikke ble diskutert var kvaliteten på det låneutstyret man låner i dag. Der man før måtte «ta det

man fikk», har man i dag muligheten til å kvalitetssikre det man låner eller kjøper brukt. I tillegg kan man velge å være helt anonym. Man kan ofte kjøpe brukt utstyr til en billig penge eller låne gratis fra kommunale utstyrsboder. Utstyret er i tillegg i god stand, uten kjennetegn som tvinger låneren til å bære på et synlig stigma. Det er med andre ord ingen som vet om du eier eller har lånt friluftslivsutstyr når du er i slalåmbakken eller på telttur.

Det var ingen av jentene med innvandrerbakgrunn som fortalte at de hadde kjent på noen form for stigma når de lånte brukt friluftslivsutstyr. Med unntak av Henriette i jentegruppe 1, som hadde utenlandsk mor, var gratis låneutstyr et tilgjengelig gode som beriket livet deres. Henriette var ikke på noen måte negativ innstilt til gratis låneutstyr, men uttrykte at hun selv ikke ville låne skøyter når hun nå skulle prøve å gå på skøyter for første gang på lenge. Siden jentene med innvandrerbakgrunn i jentegruppe 2 ikke utviklet en friluftslivshabitus før senere i ungdomsårene, kan man anta at de ikke har følt et press om å leve opp til en slags nasjonal friluftslivshabitus, slik Henriette kanskje har følt. Selv om dagens holdninger til låneutstyr har endret seg, kan det hende at det fortsatt sitter langt inne å låne for ungdommer som Henriette som vokste opp i en tid der mange barn oppfattet «å låne» som noe negativt. Man er ikke predeterminert av ens habitus, men det kan tyde på at den er seiglivet, spesielt når det kommer til følelser og holdninger.

6.5 Et utvidet friluftslivbegrep?

Ut fra funnene i denne studien kan en si at friluftslivsbegrepets innhold har endret seg gjennom årene. Når Breivik (1978) drar et skille mellom skiløping, jakt og fiske på den ene siden, og sport, idrett og motorsport på den andre siden (se kapittel 1.3), tar han utgangspunkt i litteraturens begrepsbruk *før* 1978. Intervjumaterialet i denne oppgaven framhever at det finnes ulike forståelser når det gjelder begrepet friluftsliv. Noen av informantene definerer friluftsliv som «opphold i naturen», mens andre inkluderte motorsport og idrett. Ask var tydelig på at aktiviteter som svømming var ekskludert fra begrepet, mens Hanna mente trening på rulleski eller en langrennsskitur inngikk i definisjonen. Alle idéene om hva begrepet friluftsliv kunne inkludere eller ekskludere kan sies å være valide og uttrykker informantenes subjektive forståelse av begrepet. Dette var en forståelse mange hadde etablert allerede i barndommen. Sprikene i begrepsdefinisjonen kan blant annet ses i lys av Fiskes (2010, s. 36, Ebooks, s. 96) teori om «kultur», «natur» og «det naturlige», som er gode begreper å bruke når man ønsker å forstå hvorfor noen definerer strandvolleyball som

friluftsliv, mens andre ikke gjør det. Friluftsliv utøves ofte i naturområder som Fiske (2010) kaller «det naturlige», og er en mellomting mellom urørt natur og by (kultur). Det er områder der menneskeskapte omgivelser og urørt natur overlapper hverandre, slik som i et venndiagram. Områder man oppholder seg i når man driver med friluftsliv vil ofte være tilrettelagt i form av skiløyper, skogsveier og stier eller monterte frisbeegolfkurver i skogen. Det kan også være fjærer eller skogsområder som viser lite tegn til tidligere ferdsel. Hvor mye av naturen som må være urørt for at ungdommene definerer det som friluftsliv, viser seg å være individuelt og formet av deres habitus. For noen var friluftsliv en fullstendig frakopling fra samfunnets teknologi, mens for andre var det friluftsliv å sitte i en sofa ute på en veranda hjemme hos en venn. For noen av informantene var friluftslivsaktivitetenes konkrete omgivelser av betydning for om de ble definert som friluftsliv eller ikke. Dette stemmer overens med Fiskes (2010, s. 36-37, Ebooks, s. 246-247) beskrivelse av «badestranda» der han påpeker at betydningen av stranda vil være annerledes for mennesker i ulike livsfaser eller på bakgrunn av sosial klasse. Selv om informantenes sosiale klasse ikke var et tema i denne studien kan man likevel se en tendens blant vennene i guttegruppe 1, der de oftere enn de andre informantene, snakket om friluftslivsaktiviteter som er forbundet med høy økonomisk kapital. Her kan man anta at deres sosiale klasse kan ha hatt betydning for deres forståelse av friluftslivsbegrepet.

I denne studien kan en se «tilrettelagte friluftsområder» med en viss grad av tilrettelegging, som Fiske (2010) så på stranda. Det som hovedsakelig skiller frisbeegolf fra strandvolleyball, er bakken og trærne i frisbeegolf og sandstranden i strandvolleyball. En kunne tenke seg at både strandvolleyball og frisbeegolf er relativt like aktiviteter med tanke på at begge er basert på lek og kompetitivt lagspill som foregår ute i naturen. Den ene foregår på stranda, mens den andre foregår i skogkanten på stier mellom trær. Likevel var det noen av informantene som dro klare skillelinjer mellom de to aktivitetene da de kun inkluderte frisbeegolf i friluftslivsbegrepet. I dette tilfellet var det omgivelsene som var den viktigste begrunnelsen, der trærne bidro til følelsen av å oppholde seg i mer urørt natur – og dermed i friluftsliv.

Simon var den av informantene som hadde en utpreget habitus knyttet til båtturer og scooterkjøring (se kap. 5.1), noe som skilte han fra de andre informantene. Som vi har sett så var motorsport for han, og da spesielt scooterkjøring, en viktig del av hans friluftslivsdeltakelse og -forståelse. Scootere var en naturlig del av oppveksten hans, og

kanskje kultur- og stedsbetinget. Scooteren var noe som hadde tillatt han å oppleve naturen og fjellet om vinteren på en annen måte enn en skitur gjør. Selv om Simon ikke snakket om selve følelsen han opplevde når han kjørte snøscooter, ga hans kroppsspråk tydelig tegn på at dette var noe som var viktig for han. Denne entusiasmen for, og lengselen etter scooterkjøring, kan ses i lys av Mehus et al. (2010) sin forskning på ungdommer og scooterkjøring, der sosial tilbørighet, mestring og sanselig glede var noe av det ungdommene i studien fortalte at de opplevde. For Hanna var det ridning i landlige omgivelser som var en aktivitet forbundet med friluftsliv.

Sett i lys av Bourdieus begrep om habitus og Fiskes (2010) teori om skillet mellom «natur» og «kultur», kan man argumentere for at informantenes personlige definisjoner ble til på bakgrunn av en eksponering for forskjellige friluftslivsaktiviteter i barndommen. Likevel viser intervjuene med jentegruppe 2 at habitus kan endre seg ved store endringer, som ved flytting.

Da informantene ble bedt om å diskutere hva de mente inngikk i friluftslivsaktiviteter, var det noen av ungdommene som inkluderte de tradisjonelle friluftslivsaktivitetene som jakt og fiske (Breivik, 1978), og kjerneaktivitetene (Dalen & Oppøyen, 2023) som skiturer og gåturer. I tillegg til de tradisjonelle friluftslivsaktivitetene og kjerneaktivitetene var det noen av informantene som inkluderte motorisert sport, som scooterkjøring og båtturer, isbading, og skigåing som idrett, når de ble bedt om å diskutere hva de assosierte med friluftslivsbegrepet. Selv om tidligere forskning viser til en nedgang i tradisjonelle friluftslivsaktiviteter blant ungdom, viser denne studien at ungdom også tilfører begrepet nye aktiviteter. Når man sammenligner Breivik (1978) og informantenes forståelse av begrepet friluftsliv, ser vi klare forskjeller. Ungdommene inkluderer både motorsport og utendørs idrett, noe Breivik (1978) ekskluderte i sin artikkel. Spriket i begrepsforståelsen kan tyde på at Breiviks (1978) definisjon ikke lenger er representativ for dagens ungdom. Man kan også diskutere om Klima- og miljødepartementets friluftslivsdefinisjon: «Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse» (Meld. St. (2015-2016), s. 10; kap. 3), har en relevans for dagens ungdom. Definisjonen påpeker blant annet at begrepet friluftsliv innebærer at man tar sikte på naturopplevelser. Mange av informantene beskrev tidvis friluftslivsaktiviteter ved en oppramsing av skolens eller nærmiljøets sportsarenaer og lekeapparater. Dette kunne for eksempel innebære at de, ved spørsmål om hvilke

friluftslivsaktiviteter de bedrev i barndommen, fortalte at skolen hadde hatt fotballbaner, trampoliner, huskestativer, gapahuk, fjære og akebakker. Noen av ungdommene nevnte at familien hadde hund. Implisitt i oppramsingen lå friluftslivsaktiviteten. En antagelse er at formålet lå i aktiviteten og at den var et påskudd for å gå ut. Formålet var altså ikke naturopplevelsen. Det er en viss sjanse for at friluftslivsdeltagelse blant barn og ungdom underrapporteres hvis man ikke tar i betraktning at noen ungdommer lister utstyr og lekeapparater med den hensikt at det skal forstås som at de deltar i aktiviteten i seg selv.

Ungdommenes bokstavelige forståelse av betydningen av begrepet friluftsliv er individuell og dermed umulig å konkretisere. Man kan forstå at det må en udefinerbar mengde urørt natur til når det er snakk om hva som er friluftsliv eller ikke, og at mengden av urørt natur det kreves vil komme an på en persons erfaring og dermed habitus. Samtidig framkommer det at natur og friluftsliv er av stor glede og betydning for flere av informantene. Ungdommene sier eksplisitt at de verdsetter erfaringene de gjorde i barndommen og ønsker å videreføre friluftslivserfaringene hvis de selv en gang får barn, noe som tyder på at de har positive holdninger til friluftsliv. Barrierer som hindrer ungdommen fra å være mer aktiv innenfor friluftsliv som jobb, skole, økonomi og andre interesser, kan tolkes som midlertidige barrierer siden dårlig økonomi og studenttilværelsen ofte er utfordringer man møter på i en liten periode i løpet av livet. Barrierer som følelsen av skam når det gjelder lån av brukt friluftslivsutstyr, ligger kanskje latent hos noen av informantene på grunn av opplevelser i barndommen. Det kommer ikke frem i denne undersøkelsen at denne følelsen er et hinder for informanten i dag, men man kan anta at det er en negativ følelse som har potensialet til å gjenoppstå i gitte situasjoner. Ungdommer som Ask og Gina, som følte på skam tilknyttet låneutstyr i barndommen, kan komme til å forsøke å unngå situasjoner der de føler på skam igjen.

Når det gjelder kjønn og etnisitet viser denne oppgaven at det er noen forskjeller mellom fokusgruppene som kanskje kan knyttes til forskjeller mellom kjønn og forskjeller mellom ungdommer med og uten innvandrerbakgrunn. På tvers av alle fokusgruppene peker jentene som regel på kos og psykisk velvære når de diskuterer opplevelser av og holdninger til friluftslivsaktiviteter fra barndom til i dag. Guttene vektla ofte utstyret og bragdene innenfor friluftslivet, når de fortalte om opplevelser fra barndommen og nåtid. Det framkom ikke av intervjumaterialet hvorfor dette skillet fant sted, men man kan undres om det kom av at

jentenes beskrivende språk, eller om det kom av at guttene rett og slett ønsket å skryte av seg selv til meg og hverandre.

I jentegruppe 2 var tre av de fire informantene ungdommer med innvandrerbakgrunn. Fokusgruppeintervjuet tillot jentene å snakke om barndommens og nåtidens friluftslivsvaner uten å representere en minoritet hver gang de ytret en mening eller fortalte om et minne. Den tydeligste forskjellen mellom jentene med innvandrerbakgrunn og de øvrige informantene var at disse jentene utviklet deres friluftslivshabitus i ungdomsårene og var dermed mer aktiv innenfor friluftsliv nå enn de hadde vært i barndommen. Når det gjaldt informantene uten innvandrerbakgrunn, hadde friluftslivaktivitetsnivået gått ned i takt med økende alder. Årsaken til dette fenomenet er uklart, men det er grunn til å anta, på bakgrunn av denne studien og tidligere forskning, at det kan komme av at naturen tilbyr en arena der jentene kan pleie vennskap mens de etablerer nye. For informantene uten innvandrerbakgrunn er muligheten stor for at de har flere sosiale arenaer å velge mellom enn informantene med innvandrerbakgrunn, og at de derfor ikke nødvendigvis prioriterer friluftsliv i sosiale sammenkomster.

Som framtidig lærer er resultatene etter denne studien noe jeg ser på som interessante og viktige. Skolen er og blir en arena for opplæring i og til friluftsliv, noe som vil føre til at jeg vil komme i kontakt med elever med ulike holdninger til friluftsliv og bruk av lånt friluftslivsutstyr. Det kan ligge komplekse følelser til grunn for en negativ innstilling til friluftslivsaktiviteter og da er det viktig at jeg som lærer ikke automatisk antar at det er et holdningsproblem som ligger til grunn. Forskjeller i hvordan jenter og gutter kommuniserer ser jeg i tillegg på som svært viktig da det kan framkomme at jenter er flinkere enn gutter når det gjelder å formidle følelser. Hvis menns kommunikasjonsmåter ofte er avgrenset til den objektive beskrivelsen av opplevelsen i seg selv og ikke beskrivelsen av følelsen, kan det være et viktig funn i videre forskning på psykisk uhelse blant menn.

Referanseliste

Backmann, E. (2004). Utövar ungdomar friluftsliv? *Svensk idrottsforskning*, 2004 (4). 7 s.
Hentet fra <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:565/FULLTEXT01.pdf>

Bloor, M., Frankland, J., Thomas, M. & Robson, K. (2001). *Focus Groups in Social Research: Introduction Qualitative Method*. Sage Publications.

Bourdieu, P. (1979). *Distinction: A social critique of the Judgment of Taste*. Routledge.

Breivik, G. (1978). To tradisjoner i norsk friluftsliv. I Breivik, G. & Løvmo, H. (red.). *Friluftsliv: fra Fridtjof Nansen til våre dager*. (ss. 7-16). Universitetsforlaget.

Bua. (2024). *Bua 10 år 2014-2024*. Bua. Hentet fra <https://www.bua.no/turbo/utstyr>

Dahlgren, L. & Starrin, B. (2004). *Emotioner, verdagsliv & samhälle – En introduktion till emotionssociologi*. Liber.

De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2021, 16. desember). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. Forskningsetikk.no. Hentet 06.10.2023 fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

Engström, L. -M. (2008). Who is physically active? Cultural capital and sports participation from adolescence to middle age—a 38-year follow-up study. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 2008 (Vol. 13, No. 4), ss. 319–343. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17408980802400510>

Eriksen, S. H. & Holtan, A. (2023). En analyse i kvalitativ forskning – Det vi ikke skriver om. *Norsk sosiologisk tidsskrift* 7(3), ss. 1-14. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/nost.7.3.1>

Fiske, J. (2010). Reading the Beach. *Reading the Popular* (ss. 94-122). Taylor & Francis Group. <https://ebookcentral-proquest-com.mime.uit.no/lib/tromsoub-ebooks/reader.action?docID=668437>

Figari, H., Haaland, H. & Krange, O. (2009). Friluftsliv som hverdagsliv: Innvandrerkvinner bruk av utendørsområder i Groruddalen. (NINA Rapport 479). <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2388975>

Flemmen, M., Jarness, V. & Rosenlund, L. (2018). *Social space and cultural class divisions: the forms of capital and contemporary lifestyle differentiation. The British Journal of Sociology*, 69(1), ss. 124-153.

Friluftsløven. (1957). *Lov om friluftslivet* (LOV-1957-06-28-16). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1957-06-28-16>

Furseth, I. & Everett, E. L. (2022). *Masteroppgaven: Hvordan begynne – og fullføre*. (3. utg./2. opplag). Universitetsforlaget.

Green, K., Thurston, M., Vaage, O. & Roberts, K. (2015). We're on the right track, baby, we were born this way'!: Exploring sports participation in Norway. *Sport, Education and Society*, 20:3, 285-303, DOI: 10.1080/13573322.2013.769947

Halkier, B. (2011). Methodological Practicalities in Analytical Generalization. *Sage*, 17(9), ss. 787-797. DOI: 10.1177/1077800411423194

Halkier, B. (2018). *Fokusgrupper*. (3. Utg.). Samfundslitteratur.

Heggen, K., Jørgensen, G. & Paulgaard, G. (2007). *De andre – Ungdom, risikoer og marginalisering* (3. opplag). Fagbokforlaget.

Horgen, A. (2022). Friluftsliv, idrett eller sport? Mening og begrepsbruk i Den Norske Turistforenings årbøker, 1868– 1979. *Historisk tidsskrift*, 2022(bind 101, Nr. 3), 213-228. DOI: <https://doi.org/10.18261/ht.101.3.4>

Ibsen, H. ([1860], 2017). *Paa Vidderne*. Henrik Ibsens skrifter. Hentet fra https://www.ibsen.uio.no/DIKT_Diktht%7CDiftPaaVidderne.xhtml?modus=enkeltdikt

Jordhus-Lier, D. (2023). *Fokusgrupper som metode*. Cappelen Damm Akademisk.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Natur, miljø og teknologi*. Udir. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/fagomrader/natur-miljo-teknologi/>

Lagestad, P., Bjølstad, B. & Sæther, E. (2019). Predictors of Inactivity Among Youth in Six Traditional Recreational *Friluftsliv* Activities. *Journal of Outdoor Recreation, Education, and Leadership*, 2019(2019, Vol. 11, No. 1), ss. 21–36. Hentet fra <https://js.sagamorepub.com/index.php/jorel/article/view/8383>

Lundberg, I. R. (2023). Stigma. I Skarpenes, O. & Hestholm, R. (red.), *Sosiologisk analyse* (ss. 159-172). Fagbokforlaget.

Maton, K. (2008). Habitus. I Grenfell, M. (Red.), *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. (ss. 49-66). Acumen.

Meld. St. 39 (2000-2001). Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet. Klima- og miljødepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-39-2000-2001-/id194963/?ch=2>

Meld. St. 18 (2015-2016). *Friluftsliv: Natur som kilde til helse og livskvalitet*. Det kongelige klima- og miljødepartement. <https://www.regjeringen.no/contentassets/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>

Morgan, D. L. (1988). *Focus groups as qualitative research*. Sage publications.

Personopplysningsloven. (2018). *Lov om behandling av personopplysninger* (LOV-2018-06-15-38). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>

Priuer, A. (2006). En teori om praksis. I Priuer, A. & Sestoft, C. (red.). *Pierre Bourdieu: En introduktion* (1. utg., 4. opplag, ss. 23-70). Hans Reitzels Forlag.

Sestoft, C. (2006). Om Pierre Bourdieu og hans værk. I Priuer, A. & Sestoft, C. (red.). *Pierre Bourdieu: En introduktion* (1. utg., 4. opplag, ss. 9-22). Hans Reitzels Forlag.

Sikt. (u.å). *Kunnskapssektorens tjenesteleverandør*. Hentet 06.10.2023 fra <https://sikt.no/tjenester/personverntjenester-forskning>

Skilbrei, M-L. (2021). *Kvalitative metoder: Planlegging, gjennomføring og etiske refleksjoner*. Fagbokforlaget.

Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G., Pareliussen, I., Stordahl, G. & Tordsson, B. (2004). Barn og natur: Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur. *NINA Temahefte, 2014* (54). 19 s.

Statistisk sentralbyrå. (2022). 09580: *Rekreasjonsareal og nærturterreng. Andel bosatte i tettsteder med trygg tilgang til rekreasjonsareal og nærturterreng, etter alder (prosent) (T) 2011-2022*. [Statistikk]. <https://www.ssb.no/statbank/table/09580/>

Strandbu, Å. (2004). *Idrettsdeltakelse blant unge jenter med innvandrerbakgrunn*.
Idrottsforum. Hentet 16.04.2024 fra <https://idrottsforum.org/articles/strandbu/strandbu.html>

Tjora, A. (2013). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.

Torp, I. S. (16.12.21/2023). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora. De nasjonale forskningsetiske komiteene.
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

UiO. (2010, 8. juni/2024, 16. april). Kva er nettskjema? Universitetet i Oslo.
<https://www.uio.no/tjenester/it/adm-app/nettskjema/mer-om/>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Overordnet del: Respekt for naturen og miljøbevissthet*.
Fastsett som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.5-respekt-for-naturen-og-miljobevissthet/?kode=sak01-01&lang=nno>

Vassenden, A. (2018). Produktive anomalier. *Norsk sosiologisk tidsskrift* 2(2), 145-163.
<https://www-idunn-no.mime.uit.no/doi/full/10.18261/issn.2535-2512-2018-02-03>

Wilken, L. (2008). *Pierre Bourdieu*. (5. opplag) Fagbokforlaget.

Øia, T. & Strandbu, Å. (2004). Ungdom og tradisjonell bruk av naturen. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 4(2):33–53.

Øversveen, E. & Rydland, H. T. (2021). *Sosial ulikhet i helse: En samfunnsvitenskapelig innføring*. (1. utg./1. opplag). Fagbokforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1 Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Hvem bruker naturen ”?

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et mastergradsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan barn og unge benytter seg av friluftsliv. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med mastergradsprosjektet er å undersøke hvordan barn og unge bosatt i deres bydel benytter seg av friluftsliv på skolen og på fritiden.

Typiske forskningsspørsmål vil være:

- Hva forbinder barn og unge med natur og uteliv?
- Hva gjør du når du er ute, alene eller med venner?
- Hvilke barrierer kan hindre barn og unge fra å delta i friluftsliv?
- Hvilke holdninger har barn og unge til friluftsliv?
- Er barn og unge miljøbevisste?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Tromsø (UiT) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har fått denne henvendelsen fordi du er elev ved en skole som ligger i et område av interesse. Alle i klassen din har fått samme henvendelse.

Jeg besitter ikke informasjon om deg, eller kontaktopplysningene dine. Alle elevene i klassen din mottar de samme informasjonsskrivene og det vil være opp til hver enkelt om de ønsker å delta i prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du ønsker å delta i prosjektet, innebærer det at du møter til et gruppeintervju i skoletiden. I tillegg til intervjueren vil 3-4 andre elever fra samme klasse også være til stede og svare på spørsmål sammen med deg. Intervjuet vil ta ca. 45 minutter.

Lydopptak vil benyttes under intervjuet.

Du kan få se intervjuguiden på forhånd ved å ta kontakt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle personopplysningene dine vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene vi skaffer oss til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun mastergradsstudent Marja Villa med prosjektansvarlig veileder Sissel H. Eriksen ved Universitetet i Tromsø som vil ha tilgang til elevens opplysninger.

For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene vil hver elev velge seg et eget oppdiktet navn (eller nummer) før intervjuet begynner. Intervjueren vil med andre ord ikke vite elevens egentlige navn. I tillegg vil pseudonymet bli erstattet med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data. Lydopptak lagres i «Nettskjema-diktafon» og slettes automatisk før oppgaven er ferdig.

Deltagerne vil ikke kunne gjenkjennes i masteroppgaven.

Tredjepersoner

Tredjepersoner er personer som ikke direkte deltar i forskningsprosjektet, men som en annen forskningsdeltaker gir opplysninger om. Det kan typisk dreie seg om partner, nærmeste leder,

trener eller læreren til den som deltar i studien. I dette prosjektet er det nærliggende å tro at tredjepersonen er lærere og foresatte da de ofte organiserer uteaktiviteter for barn og unge. Informasjon om tredjepersoner vil på lik linje med informasjon om deltakerne, anonymiseres og slettes.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Masteroppgaven vil etter planen avsluttes 15. mai 2024 og det anonymiserte datamaterialet vil slettes etter at oppgaven godkjennes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Tromsø har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med prosjektansvarlig veileder Sissel H. Eriksen ved Universitetet i Tromsø på e-post: sissel.eriksen@uit.no eller telefon: 77 64 62 17, eller masterstudent Marja Villa på e-post: mvi049@uit.no eller telefon: 96 04 60 98

Vårt personvernombud: Annikken Steinbakk kan kontaktes på e-post: personvernombud@uit.no eller telefon: 77 64 69 52

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

(Forsker/veileder)

Vedlegg 2 Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hvem bruker naturen?*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i gruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----

(Signert av prosjektteltaker, dato)

Vedlegg 3 Intervjuguide

Intervjuguide

Hva legger dere i ordet friluftsliv?

Hva er foreldrene deres yrke eller utdannelse?

Vokste dere opp i enebolig eller leilighet?

Diskusjonstema: Hva husker dere fra barndommen når det gjelder uorganiserte (alene eller med andre) friluftslivsaktiviteter?

Diskusjonstema: Hva husker dere fra barndommen når det gjelder organiserte (skole, klubb) friluftslivsaktiviteter?

Diskusjonstema: Hvilke friluftslivsaktiviteter holdere dere på med nå? (Organisert friluftslivsaktivitet i regi av skole eller klubb).

Diskusjonstema: Hvilke friluftslivsaktiviteter holdere dere på med nå? (Uorganisert friluftslivsaktivitet alene eller med andre).

Vedlegg 4 Intervjuguide

Spørsmål til diskusjon

1. Hva jobber/jobbet foreldrene dine som, og vokste du opp i enebolig, rekkehus, leilighet eller noe annet?
2. Diskusjon: Fortell med egne ord hva du mener **friluftsliv** er, og hva det betyr for deg. Det er lov å endre mening eller tilføye noe når dere hører andres svar.
3. Diskusjon: Hva var typiske friluftslivsaktiviteter dere var med på som barn, både alene, med familie og venner og på skolen? Fortell gjerne om spesifikke hendelser/turer/opplevelser. Barndom defineres her som første minne til dere avsluttet 10. klasse.
4. Diskusjon: Hvis aktivitetene krevde utstyr (spesielle klær, sko, annet utstyr som ski/båt/fiskestang/bøtte og spade osv) vil jeg høre om det.
5. Diskusjon: Var det noe som stoppet deg i å være aktiv ute? (penger til utstyr, familie, årstid, bosatt en plass uten naturområder, andre interesser osv.)
6. Diskusjon: Hva var deres tanker om å låne utstyr til aktiviteter som barn? (flaut, bra, annet)
7. Diskusjon: Hva er typiske friluftslivsaktiviteter dere holder på med i dag? Dette gjelder både aktiviteter du foretar deg alene eller med venner og familie. De kan være aktiviteter du gjør som medlem i en klubb eller aktiviteter du selv tar initiativ til. Kom gjerne med eksempler på en spesifikk hendelse/tur/opplevelse.
8. Diskusjon: Trenger dere utstyr (spesielle klær og sko, utstyr som ski/fiskestang/båt/jaktutstyr) for å utføre aktiviteten?
9. Diskusjon: Er det noe som stopper dere fra å være mer aktiv ute i dag? (penger, familie, årstid, bosatt en plass med lite naturområder).
10. Diskusjon: Hva er deres tanker om å låne utstyr til aktiviteter i dag? (flaut, bra, annet)
11. Diskusjon: Er opplæring i friluftsliv noe man burde videreføre til neste generasjon?

Vedlegg 5 Godkjent av Sikt

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
550981

Vurderingstype
Standard

Dato
22.11.2023

Tittel
"Er naturen for alle?"

Behandlingsansvarlig institusjon
UIT Norges Arktiske Universitet / Noregs arktiske universitetmuseum og akademi for kunstfag / Kunstakademiet

Prosjektansvarlig
Sissel H. Eriksen

Student
Marja Villa

Prosjektperiode
15.11.2023 - 30.06.2024

Kategorier personopplysninger
Alminnelige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2024.

[Meldeskjema](#)

Kommentar
Personverntjenester har vurdert endringene registrert i meldeskjemaet.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg. Behandlingen kan fortsette.

ENDRING

Utvalget er endret slik at det nå består elever under videregående utdanning som er 16 år eller eldre.

BARN SAMTYKKER SELV - ALMINNELIGE PERSONOPPLYSNINGER

Prosjektet vil innhente samtykke fra mindreårige til behandling av personopplysninger. Vår vurdering er at barn over 15 år kan samtykke selv til behandling av alminnelige personopplysninger, og at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet/pågår i tråd med det du har oppgitt i meldeskjema.

Lykke til videre med prosjektet!

Vedlegg 6

Tabell 1. Utdrag av Levekårsundersøkelsen 2023

	Har trygg tilgang til rekreasjonsområde (prosent)	Har tilgang til nærturområde (prosent)
	2023	2023
Enslige 16-24 år som bor hos foreldre	61,2	77,4
Enslige 16-24 år ellers	65,1	65,1
Enslige forsørgere	67,3	82,6
Par med barn 0-6 år	70,1	85,0
Par med barn 7-19 år	68,5	86,5

Tabellen er selvlaget i statistikkbanken

